

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΥΖΗ.

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : 18, ΟΔΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Α'.—ΤΕΥΧΟΣ 11.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1901

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ : Νικόλαος Γύζης.
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ : 'Ο Γυρισμός (ποίημα).
ΕΡΝΣΤ ΧΑΡΤ : Ποίημα εις πεζόν.
Μ. ΧΑΛΜ : 'Ο Γύζης ως διακοσμητικὸς ζωγράφος.
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ : Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΟΛΕΜΗ : Τὸ παραμῦθι τῆς Γιαγιάς (ποίημα).
ΑΓΓΕΛΟΥ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ : 'Ο Γύζης καὶ τὸ ἔργον του.
ΑΓΙΔΟΣ ΘΕΡΟΥ : 'Ο Γύζης ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς Ἕλλην.

Τὸ ἔργον τοῦ Γύζη : Γνωμαὶ Καλλιτεχνῶν.
Ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ Γύζη.
Ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Γύζη.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ν. ΓΥΖΗ : Νίκη (σκαρίφημα).
'Ο Μικρὸς Σοφός.
'Η Ἀποθέωσις τῆς Βαυαρίας.
Νέος Αἰὼν.
Κεφαλὴ (σπουδή).
'Η Δόξα τῶν Ψαρῶν.
Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη.
Θεωρία καὶ Πράξις.
Μικρὸς Πάν.
'Αρμονία.
Κρυφὸ Σχολεῖο.
Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου.
Τὸ Παραμῦθι τῆς Γιαγιάς.
'Εαρινὴ Συμφωνία.
Τὸ Τάμμα.
'Η Ψυχομάννα.
Χαρτομάντις.
Κεφαλὴ (σκαρίφημα).
Τὸ Δίπλωμα τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων.
'Η Σφραγὶς τῶν «Παναθηναίων» (αὐτόγραφον Γύζη)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ

Προσωπογραφία Νικολάου Γύζη 1900.
'Ο Γύζης διδάσκων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ.
'Ο Γύζης νέος.
'Ο Γύζης ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του.
Τὸ ἐν Μονάχῳ ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

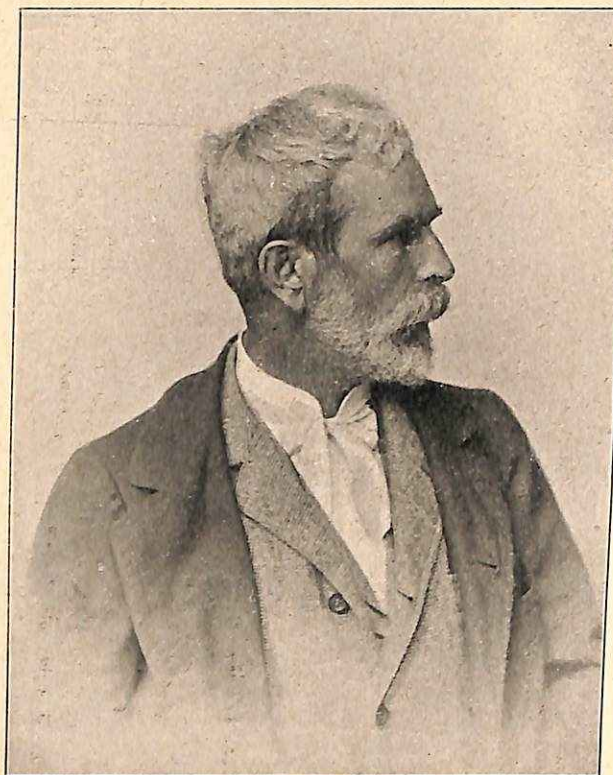
Τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἐργαστήριον τοῦ Γύζη ὑπὸ Φ. ΑΡΙΣΤΕΩΣ.

Ἐν Ἀθήναις Τυπογραφεῖον Ἑοτία Κ. Μάϊστορο καὶ Ν. Καργαδούρη — 2827.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

+ 22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1900

"Δὲν ἔμπορῶ νὰ ζωγραφίσω
τὴν Ἑλλάδα μας τόσον ὥραϊαν
ὥς τὴν αἰσθάνομαι."

N. Gyzis

1900.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

Η ψυχή του, ποιητοῦ μεγάλη ψυχή, διαρκῶς ἐν λατρείᾳ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Καλοῦ.

Εἰς τὴν Τέχνην ἀνέζητει πάντοτε τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀδιάκοπα ἐφτερούγιζεν ἡ φαντασία του, προσκολλημένη εἰς τὴν ζηλευμένην αὐτὴν χώραν τοῦ φωτός, εἰς τὴν θείαν τῆς Τέχνης τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀπλότητος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐνεπνέετο.

Γράφω ἐντυπώσεις τὰς ὁποίας ἤντησα ἀπὸ τὴν ζωὴν του, ἐδιάβασα μέσα εἰς τὰ ἔργα του, ἐνωτίσθην εἰς τὴν ἡρεμον καὶ ἐμπνευσμένην του ὁμιλίαν. Κάθε του λέξις καὶ μία εὐχή διὰ τὴν Ἑλλάδα — αἰωνίως αὐτὴν — ἡ ἓνα παράπονον τὴν ἐποθοῦσε μεγάλην, τὴν ὠνειρεύετο ἐνδοξον ὅπως ἄλλοτε· καὶ τότε ἓνα δάκρυ μισοπνιγμένον ἐθόλωνε τὰ μάτια του, δάκρυ πόνου καὶ λαχτάρας διὰ τὴν ἡλιόλουστον γωνίαν, ποῦ κρύπτει μέσα τῆς τόσον μεγαλείον καὶ χίλια ὄνειρα.

Ἐγνώρισα τὸν Γύζην κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούνιον. Τὸν ἐνθυμοῦμαι εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριόν του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Μονάρχου μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν εὐγενῆ ἀφέλειαν. Ἡ σεβασμία καὶ λευκὴ κεφαλὴ του, ἡ κουρασμένη φυσιογνωμία του καὶ τὸ ἐμπνευσμένον του βλέμμα παρίσταντο ἀπείρως θελκτικὰ εἰς τὰ μάτια μου μέσα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐκείνην, ἡ ὁποία μ' ἐκρατοῦσε δέσμιον ἐν θαυμασμῷ. Ἡ φωνὴ του σιγανὴ καὶ σοβαρά, καταλήγουσα εἰς ἓνα τόνον ὡς εἰς μουσικὴν ἐμφῶδον, ἐνεῖχε κατὰ τὸ βαθὺ καὶ μονοτόνως ὥραϊον. Ἡ ὁμιλία του ἐστρέφετο πάντοτε περὶ τὴν Τέχνην, περὶ τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἐλησμονοῦσε ποτέ, μέσα εἰς τὴν δόξαν ποῦ τὸν περιέβαλλε, τὴν στενωπὸν τῆς ὁδοῦ Θεμιστοκλέους, ὅπου εὕρσκετο τὸ εὐτυχισμένον πατρικὸν του σπιτί. Αὐτὸ ἐστέγασε πρῶτον τὸ τάλαντόν του. Εἰς ἓνα τρίγωνον δωμάτιον, ποῦ τὸ στολίζουν ἀκόμη διάφορα σχεδιάσματα καὶ ἔργα του ἡμιτελῆ, ἤρχισεν ὁ Γύζης τὰ πρῶτα φτερουγίσματα τῆς τέχνης του, ἡ ὁποία ἦτο προωρισμένη νὰ δοξάσῃ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Γύρω του αἱ ἡμιτελεῖς συνθέ-

σεις, αἱ ἐγχεύουσαι τὰς πρώτας δονήσεις τῆς ἐμπνευσμένης του ψυχῆς, ἐτόνιζαν σιγαλὸν ὕμνον εἰς τὸν ἐργαζόμενον πρεσβύτερον.

Καὶ ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν ᾧ περιεργαζόμεθα ποτὲ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης, τὰ εὕρισκόμενα εἰς τὰς στοὰς τῆς Ἀκαδημίας, ἐπανελάμβανε συχνά· κρίμα νὰ μὴν ἔχωμεν ἐκεῖ κάτω εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ἐκμαγεῖα τοῦλάχιστον τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῶν. Καὶ ἀνέπτυσσε τότε μὲ ὀλίγας λέξεις τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἔργου καὶ ἀνέλαμπεν ὑπὸ τὴν πρόχειρον διδασκαλίαν τοῦ ἐκπαγλὸν τὸ κάλλος τῶν. Ἡ ἀρχαιότης, ἔλεγεν, εἶνε ἡ μόνη Τέχνη. Ἐκεῖνοι ποτὲ δὲν θὰ ξαναγεννηθοῦν.

Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδίδε τῆς τελευταῖας πινελιῆς εἰς τὴν τελευταίαν του σύνθεσιν, τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐκθεσὶν τοῦ Μονάρχου. Εἶχεν ἐμπνευσθῇ αὐτὴν ἀπὸ τὸ τροπάριον τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος: Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός.

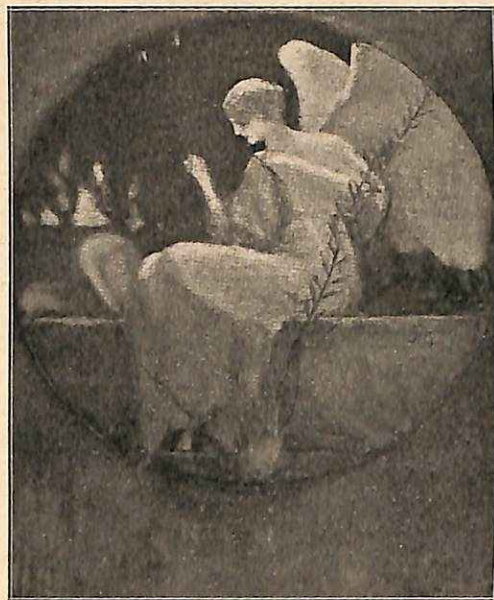
«Βλέπετε, μοῦ ἔλεγε, δὲν ἔβαλα ρομφαίας. Ἐγὼ αἰσθάνομαι τὴν θρησκείαν μας, μόνον μὲ ἀγάπην. Ἡ Ἀγάπη εἶναι τὸ ἔμβλημά της».

Ἡ εἰκὼν ἐκείνη ἦτο τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ὁ Νυμφίος εὖρε γρηγοροῦσαν τὴν μεγάλην του ψυχήν.

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ζωηρά, οὔτε θὰ τὸ λησμονήσω ποτέ, τὸ φιλόξενον σπιτί τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἡσθάνθη ἐκεῖ μέσα τὸ θάλλος τῆς Ἀγάπης καὶ συγχρόνως τῆς Τέχνης τὴν θείαν πνοήν. Αἱ δύο Ἐφέστιοι ἐσκόρπιζαν ἄφθονα τὴν χάριν τῶν εἰς τὴν εὐλογημένην στέγην, χωρὶς ἐπίδειξιν, μὲ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπλότητα. Ἀνεύρισκα παντοῦ γύρω μου τὴν καλωσύνην καὶ τὸ χαμόγελο. Τῆς ἀρχαίας φιλοξενίας τὴν ἀφέλειαν.

Βραδύτερον, ὅταν τοῦ ἔγραψα διὰ νὰ τοῦ σφίξω τὸ χέρι καὶ τὸν εὐχαριστήσω καὶ τοῦ ἐκφράσω συγχρόνως τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸν ἐμπνευσμένον ζωγράφον, καὶ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην μου διὰ τὸν ἄνθρωπον, μοῦ ἀπήντησε μὲ τὴν ἀφελῆ καλλιτεχνικὴν του γραφίδα:

«Όταν παιδί έβαστοῦσα ἀκόμη τὸ φουστάνι τῆς μακαρίτισσας Μάννας μου, καὶ ἔτρεχα κοντά της, ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔλεγε μὲ καμάρι εἰς τοὺς γνωρίμους καὶ φίλους μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀπῆν-
τουν καὶ μὲ ἐχάιδευαν, ὁ Νικόλας μου δὲν εἶναι ὡμορφο παιδί, μὰ ἔχει πλανέτο. Τὸ πλανέτο αὐτό, ἢ μᾶλλον ἡ εὐχὴ της, θὰ εἶναι βεβαίως ἐκείνη ἡ δύναμις ἡ ὁποία ὡς σήμερον μὲ προστα-
τεύει, καλύπτουσα τὰ λάθη μου καὶ μαγεύουσα ἐκείνους οἵτινες ἐκ τοῦ πλησίον μὲ γνωρίζουν. Τὸ πλανέτο αὐτό, ἐγέλασε καὶ σᾶς καὶ σᾶς τὸ ἐξο-

Νίκη (Σκαρίφημα).

μολογοῦμαι ὅτι δὲν αἰσθάνομαι ἄλλο τι παρ' ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἐξετέλεσα τὸ καθήκον, τὸ ὁποῖον καθήκον εἰς κάθε ἄνθρωπον εἶναι ἴδιον».

Ὁ Γύζης ἦτο κατ' ἐξοχὴν Ἕλλην ζωγράφος. Τὰ ἔργα του ἀποπνέουν τὴν μελαγχολικὴν ποίη-
σιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἔθιξε μὲ τὸν χρωστῆρα τὰς λεπτοτάτας χορδὰς τῆς ψυχῆς τοῦ Ἑθνους, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤντλησε τὰ θέ-
ματα τῶν εἰκόνων του καὶ ἐνεπνεύσθη τὰ ἀρι-
στοτεχνήματά του. Φύσις ὑπέροχος, ποιητικὴ, εὐγενής, ἀνεῦρεν ὅ,τι ὑψηλὸν ἐγκλείει ἡ ἱστορία μας, ὅ,τι ὠραῖον ἔχει ὁ ἑλληνικὸς βίος, ὁ ἀπλοῦς, ὁ ἀπείριστος, ὁ ἄγνός καὶ ἀμειγρὸς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Σπανίως συγκινεῖ ἔργον καλλιτεχνι-
κὸν τόσον βαθεῖα ὅσον τὸ *Τάγμα* τοῦ Γύζη.

Ἡ Θρησκεία, τὸ Παλλάδιον τῆς Ἑλλάδος δού-
λης, λάμπει μὲ ὄλον τὸ κάλλος της εἰς τὰ πρό-
σωπα μάννας καὶ κόρης, ποῦ εἶχαν ἀφιερῶσαι εἰς αὐτὴν τῆς ζωῆς των ἐν ὄνειρον. Δύναμις ὑπερέρα, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἐγκατέλιπε τὸν Ἕλ-
ληνα, ὁδηγεῖ τὰς δύο γυναῖκας εἰς τὸν μακρινὸν δρόμον των ὑπὸ τὸ παρήγορον Φῶς ἀναμμένης λαμπάδος. Καὶ εἰς τὸ τέρμα, ὠραῖον ὡς ἡ Ἀλή-
θεια, σελαγίζει πέραν ἐκεῖ ἓνα Σύμβολον, ἀγια-
σθὲν δι' ἐνὸς Θανάτου.

Εἰς τὸ *Κρυφὸ Σχολεῖο* ἀδελφωμένα ζωγρα-
φίζονται ὁ Πόνος τῆς Σκλαβιάς ποῦ βαρύνει τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ ἡ λευκάζουσα μακρόθεν Ἑλ-
πὶς τῆς Ἑλευθερίας.

Καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιᾶ—
στὴν ἐκκλησιᾶ ποῦ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψιν τοῦ σχολείου—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνειράτα ἀναδεύει...

Ἔβαλε τὸ χέρι του ἐπάνω εἰς τὸ πονεμένον μέρος, ἡσθάνθη βαθεῖα τὸν πόνον καὶ τὸν ἀπέ-
δωσε μὲ τὸν δημιουργὸν χρωστῆρά του ζωντα-
νὸν ἐπὶ τῆς ἀψύχου ὀθόνης.

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἡ αἱματωμένη ἀκόμη, μεθ' ὄλον τῆς Ἑλευθερίας τὸ χαμόγελο, προσδί-
δει εἰς τὰς εἰκόνας του ζωὴν λύπης καὶ χαρᾶς καὶ ἑλέου.

Ἄλλ' εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Γύζη ἐπιτελεῖται ὄλον ἐκτὶ, ἐξόχως ὠραῖον. Ἡ ἑλληνικὴ Τέχνη, ἡ αἰωνία, ἡ δημιουργήσασα ὑπέροχον κόσμον συναισθημάτων, γραμμῶν, σωμάτων, ἡ ὑψίστη αὐτὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐνοικουμένης εἰς τὸν ἄνθρωπον θείας πνοῆς, τὰ κιτρινωμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου μάρμαρα, τὰ συγκινούντα μὲ τὸ κάλλος των τὸ θεϊκόν, τὰ μεταρσιούντα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀσθμαίνοντα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς σημερινῆς ζωῆς, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ θετικισμοῦ καὶ τῆς μεγά-
λης αὐτῆς Τέχνης αἱ ἀδελφαὶ γραμμαὶ τῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος, ποῦ πρῶται ἔβελξαν τὸ ὄμμα τοῦ Γύζη, ζοῦν, βαθεῖα χαραγμένα, μέσα του. Τοῦ ζωγράφου τὴν ὑπαρξίν περιβάλλει ὀρί-
ζων μαγικός. Ἡ ψυχὴ του κλίνει τὸ γόνυ πρὸ τῶν δύο θεοτήτων καὶ ἡ λατρεία αὐτῇ ἡ θερμὴ, τῆς προσευχῆς του τὸ θυμίαμα ἀναφαί-
νεται μέσα εἰς τὴν τέχνην του μὲ τῆς ιδιοφυίας τὴν σφραγίδα.

Ὑπὸ τὸν ὀμιχλώδη γερμανικὸν οὐρανὸν ἀπο-
καλύπτει τὸ κάλλος τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης καὶ τῆς ἑλληνικῆς Φύσεως. Ὁ Ὀλυμπιονίκης, ἡ

Ἱστορία, ὁ Νέος Αἰὼν, τὸ Πνεῦμα τῆς Θλίψεως, ἡ Δόξα περιβάλλουν τὸ ὄνομά του μὲ αἴγλην.

Ἡ Βαυαρία ἀποδίδει τὴν προσήκουσαν τιμὴν εἰς τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην. Καὶ ὁ Γύζης γρά-
φει τὴν Ἀποθέωσιν τῆς Βαυαρίας. Ἐπὶ ἄρμα-
τος, συρομένου ὑπὸ λεόντων, ἐμβλήματος τοῦ

λὴν καὶ αὐλὸν. Ἐργάζεται ἐπὶ τέσσαρα ὁλό-
κληρα ἔτη. Καὶ προσθέτει εἰς τὸ ἔργον του τὸ πολυτιμότερον κόσμημα. Εὐγένεια γραμμῶν, χρωματισμοῦ, ἐμπνεύσεως διαπνέει ὅλην τὴν εἰκόνα. Τῆς συνθέσεως ἡ χάρις ἀπείρος. Ὁ χρω-
ματισμὸς, διακρίνων τὸν Γύζην καὶ προσδίδων

Ὁ Μικρὸς Σοφός.

Βαυαρικοῦ βασιλικοῦ οἴκου, φέρεται ἡ Βαυαρία. Εἰς τὸ ἀριστερὸν χέρι κρατεῖ τὸ σύμβολον τῆς Εἰρήνης καὶ εἰς τὸ δεξιὸν λήκυθον πλήρη ἐλαίου. Τὸ Ἐμπόριον, ἡ Βιομηχανία καὶ ἡ Βιοτεχνία στολίζουν αὐτὴν μὲ ἄνθη. Τὰ ἡνία τοῦ ἄρματος κρατεῖ Ἐρως, σύμβολον τῆς ἀγάπης, ἥτις συν-
δέει τὴν Βαυαρίαν μὲ τὸν βασιλεύοντα οἶκον. Ἡ Ἐπιστήμη καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτῆς ὑπὸ μορφήν παιδός, μὲ δάδα ἀναμμένην φωτίζουν τὸν δρό-
μον της. Ἐπὶ κεφαλῇς ἡ Ποίησις, τονίζουσα ὕμνον, καὶ μικρὸς παῖς, τῆς Ποιήσεως τὸ Πνεῦμα, προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ ἄρμα, συμ-
βολίζων τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ Βαυαρία ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εἰρήνης προκόπη πάντοτε. Καὶ κλείει τὴν πομπὴν ἡ Τύχη, φέρουσα πλοῦσια δῶρα εἰς τὴν εὐδαίμονα χώραν.

Κᾶτι ἀγαθὸς, οὐρανίως ὠραῖον, ὁδηγεῖ τὸν χρωστῆρά του καὶ αἶρεται μὲ τῆς Ποιήσεως τὰς πτέρυγας. Ζῇ καὶ αἰσθάνεται εἰς σφαῖραν ὑψη-

κᾶτι ἰδεώδες εἰς τὰ ἔργα του, μετέχει τοῦ κυ-
νοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Ἡ εἰκὼν ἐγγραφή μὲ μίαν σκέψιν, μέσα εἰς ἓνα ὄραμα, ποῦ ἐλίκνιζε τὰ ὄνειρα τοῦ ποιητοῦ εἰς τῆς ποθεινῆς πατρίδος τὸν ὀρίζοντα. «Χαίρω ὅτι εὗρετε τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν Ἀποθέωσιν τῆς Βαυαρίας», μού ἔγραφε πρὸ ὀλίγων μηνῶν. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν θετὴν πατρίδα καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα τὴν τροφόν, τὴν μητέρα, ἀδελφωμένα μέσα του, δὲν ἤμπορουσαν νὰ χωρισθοῦν εἰς τὸν ὕμνον, τὸν ὁποῖον ἐτόνιζε πρὸς τὸ αἰώνιος Καλὸν τοῦ Καλοῦ ὁ ἐνδοξὸς νοσταλγός. Κᾶτι σὰν ἥρεμοι τόνοι μουσικῆς θείας ἀναδίδονται καὶ σκορπίζουν τριγύρω ἀτμοσφαῖραν ἀρώματος λεπτοτάτου.

Ἡ Βαυαρία ἀνευρημὲν τὸν Ἕλληνα ζωγράφον καὶ τοῦ προσφέρει τὸν στέφανον. Ἡ Πατρίς τὸν προσκαλεῖ εἰς τοὺς θερμούς κόλπους της. Καὶ ἡ Δόξα σπεύδει φεῖ! νὰ χαραῇ τὸ ὄνομά του ἐπάνω εἰς τὸν τάφον του.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Οὔτε στή χώρα τῇ σοφῇ τῆς Τευτονίας,
Ποῦ ἐβύζαξε τῆς μάννας μας τὰμβρόσιο γάλα,
Οὔτε μέσ' στή σκοταδερή, βουβή Βαλχάλα,
Ζητεῖ ἡ ψυχὴ Σου φωτεινὴ σφαῖρα ἀρμονίας.

Γιατί, ψυχὴ ποῦ θεοὺς στήν γῆν δλύμπιους πλάττει,
Ἑλληνοποῦλες ἀδελφές, Νίκη καὶ Δόξα,
Μὲ χρώματα ἀπ' τὰ οὐράνια μας παρμένα τόξα,
Ἄλλα τήνε μαγεύουνε, γαλάζια πλάτη.

Ἄλλα ταξείδια τὴν τραβοῦν σὲ κόσμους ἄλλους,
Σᾶλλην ἀστείρευτη πηγὴ φωτὸς καὶ κάλλους·
Καὶ τὰ φτερά μὲ γυρισμοῦ λαχτάρα ἀπλόνει,
Στὴν πρώτη ἡλιόλουστη φωληά, σὰν χελιδόνι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

Η ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ

Νέος Αἰών.

Ο Νικόλαος Γύζης ἔπλαττε κατὰ δύο τρόπους ἐν τῇ τέχνῃ του: ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μετὰ καλλιτεχνικῆς χαρᾶς ἔβλεπε, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μετὰ ποιητικοῦ πόθου ὠνειρεύετο.

Ἐζωγράφει τὰ μικρὰ συμβάντα τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν δρόμων, καὶ ἔζωγράφει τὰς ὑψηλὰς συναντήσεις, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχῃ πνεῦμα λαχταρίζον ἐκ πόθου καὶ γνωρίζον νὰ πετᾷ.

Τί ἔβλεπε καὶ τί ὠνειρεύετο;

Ἐβλεπε τὸν χορὸν τῶν χρωμάτων καὶ τὰς πανηγύρεις τοῦ φωτὸς ὑπὸ τὸν μεσημβρινὸν οὐρανόν, ἔβλεπε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, τὴν ζωὴν αὐτήν, τὴν τόσον μικρὰν ἐν τῇ ἀσημότητί της καὶ τόσον σημαντικὴν ἐν τῇ μικρότητί της· διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἰσθάνονται, εἶνε τεθλιμμένοι ἢ φαιδροί. Καὶ ἔβλεπεν αὐτὴν τὴν χαρὰν καὶ αὐτὴν τὴν ὀδύνην ἐντὸς τῶν ἀγυιῶν οὐχὶ μόνον ὡς ζωγράφος μὲ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος μὲ τὴν καρδίαν. Ἄνθρωπος καὶ καλλιτέχνης ἦτο ἐν ἐν αὐτῷ, ὥφειλον νὰ αἰσθάνωνται ὁμοῦ — καὶ ἠσθάνοντο περιπαθῶς.

Ἐγκλείεται μεγάλη ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς εἰκόνας του. Ἐθώπευσεν ἐν τῇ φαντασίᾳ του τὰ παιδιά τὰ ὁποῖα ἐζωγράφησε καὶ ἐτίμησε τοὺς γέροντας τοὺς ὁποίους ἔγραψε, καὶ ἀπὸ τοῦ προπετοῦς γέλωτος τῶν ἀγυιοπαίδων μέχρι τῆς σεμνῆς σοβαρότητος τοῦ σκεπτικοῦ γέροντος, ὅστις χιλιάκις ἤδη ἐγέλασεν, ἀλλὰ καὶ χιλιάκις ἐπίσης ἔχει κλαύσῃ, μεταδίδει εἰς ὅλας τὰς μορφὰς του τὸ ἰσχυρὸν ἐκεῖνο πῦρ, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν ἐσωτερικὴν ζωὴν.

Καὶ τί ὠνειρεύθη; Εἰς τὰ ὄνειρά του ὁ Γύζης εἶνε αὐστηρὸς, διὰ τῶν χασμάτων τοῦ ὄνειρου τοῦ οὐδὲν δύναται νὰ παρεισδύσῃ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο συγγενὲς πρὸς τὸ σύνηθες, τὸ καθημερινὸν θνήσκει καὶ ὁ χρόνος παύει — ἀρχεται ἡ αἰωνία σημασία. Εἰς τὰ ὄνειρά του οὐδὲν τὸ ἐπίγειον· τὸ πᾶν εἶνε ὑπερκόσμιον, τὸ πᾶν εἶνε πλήρες σημασίας καὶ τὸ πᾶν ὑπηρετεῖ ἐκεῖ μίαν ῥήγισσαν: τὴν Καλλονήν. Εἰς τὰ ὄνειρά του δὲν ζῶσι πλέον ἄνθρωποι, ἀλλὰ πλανῶνται ἐκεῖ ὑψηλαὶ ἀκτινοβόλοι μορφαί, ἀδελφαί τῶν ωραίων ἐκείνων δυνάμεων, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐδημιούργησαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ἰδανικὸν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων. Εἰς τὰ ὄνειρά του φλέγει ἰσχυρὸς πόθος: νὰ εἶνε ἀληθῶς ἀπόγονος τοῦ λαοῦ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα εἶνε μήτηρ τῆς γλώσσης του, ἡ πατρίς ἐπίσης πατρίς του.

Καὶ ὁ Νικόλαος Γύζης δὲν βλέπει πλέον, καὶ ὁ Νικόλαος Γύζης δὲν ὠνειρεύεται πλέον...

ΕΡΝΣΤ ΧΑΡΤ

Σπουδή.

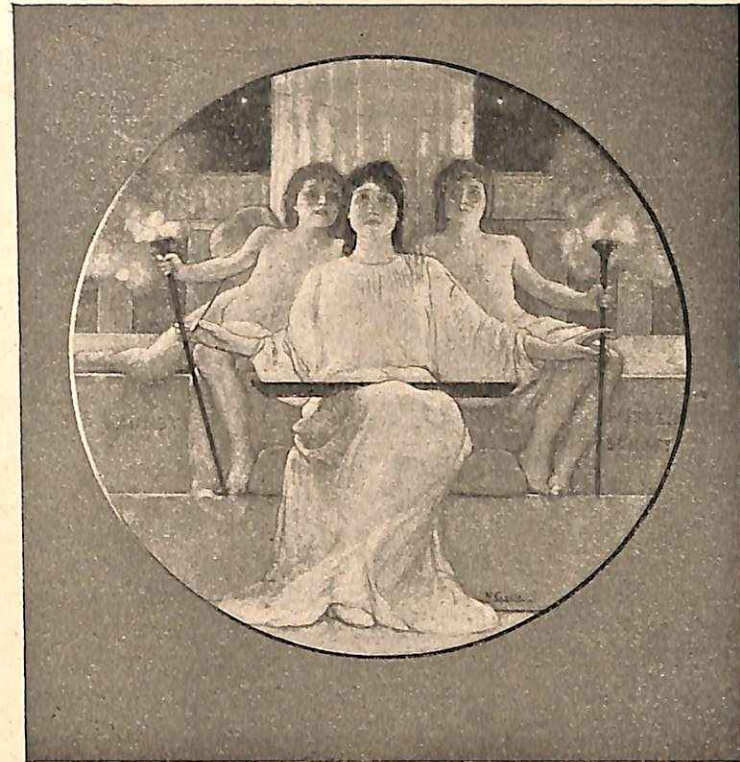

Η ΔΟΞΑ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμανρη ράχι
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
Καὶ στεφάνι στὸ χέρι κρατεῖ,
Γεναμένο ἀπ' τὰ λίγα χορτάρια,
Ποῦ εἶχαν μείνῃ σὴν ἔρημῃ γῇ.

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη.

Ο ΓΥΖΗΣ

ΩΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ:

Ο παρατηρῶν τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀπότομον μετατροπὴν, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν βιοτεχνίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, μετατροπὴν προσελθούσαν ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, καὶ ἀνασκοπῶν τὰ πέντε ἢ δέκα διαρρεύσαντα ἔτη, ἐκπλήσσεται ἐξάπαντος συλλογιζόμενος πῶς τόσον ταχέως λησμονεῖται καὶ παραγνωρίζεται ὅ,τι ἄλλοτε ἐκρίνετο ἄξιον τῶν ὑψίστων ἐπαίνων. Ποῦ ἔγκειται τὸ αἷτιον; Ἀρκεῖ ἄρά γε ν' ἀποδώσωμεν τοῦτο, συντόμως, εἰς τὸν συρμόν, ὅστις, ὅ,τι ἐλάτρευσε σήμερον κρημνίζει αὔριον; Νομίζω ὅχι. μολονότι ἀρκετὸν μέρος τῆς ἀστασίας ταύτης προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ συρμοῦ. Ἀφ' ἐτέρου ὁμῶς δὲν πρέπει νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ σπέρμα τῆς λήθης ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀτέλεια τῶν ἄλλοτε ἐκθειαζομένων τώρα δὲ διασυρομένων ἔργων. Διότι τὸ

ἀληθῶς ὡραῖον παραμένει τοιοῦτο κατὰ πάντας τοὺς χρόνους, ἂν ὅχι εἰς τὴν κρίσιν τοῦ πλήθους, τοῦ ὁποίου οἱ ψευδόχρυσοι στέφανοι ταχέως ἀμυροῦνται, ἀλλ' εἰς τὴν κρίσιν τῶν εἰδημόνων. Ἀληθῶς ἐν μιᾷ τοιαύτῃ μετατροπῇ, ὅποιαν ἐπέτελεσαν τὰ τελευταῖα ἔτη, δύναται νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀξία ἐνὸς ἔργου, τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς καλλιτέχνου. Εἰς δ' ἐκ τῶν ὀλίγων, οἱ ὁποιοὶ εἰς τὸ ρεῦμα τῶν τελευταίων ἐτῶν παρέμειναν πιστοὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ διεφυλάχθησαν ἀληθεῖς καλλιτέχνη, εἶνε ὁ Νικόλαος Γύζης.

Δὲν θὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐν γένει ζωγράφου Γύζη, ἀλλὰ θὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς διακοσμητικῆς τέχνης.

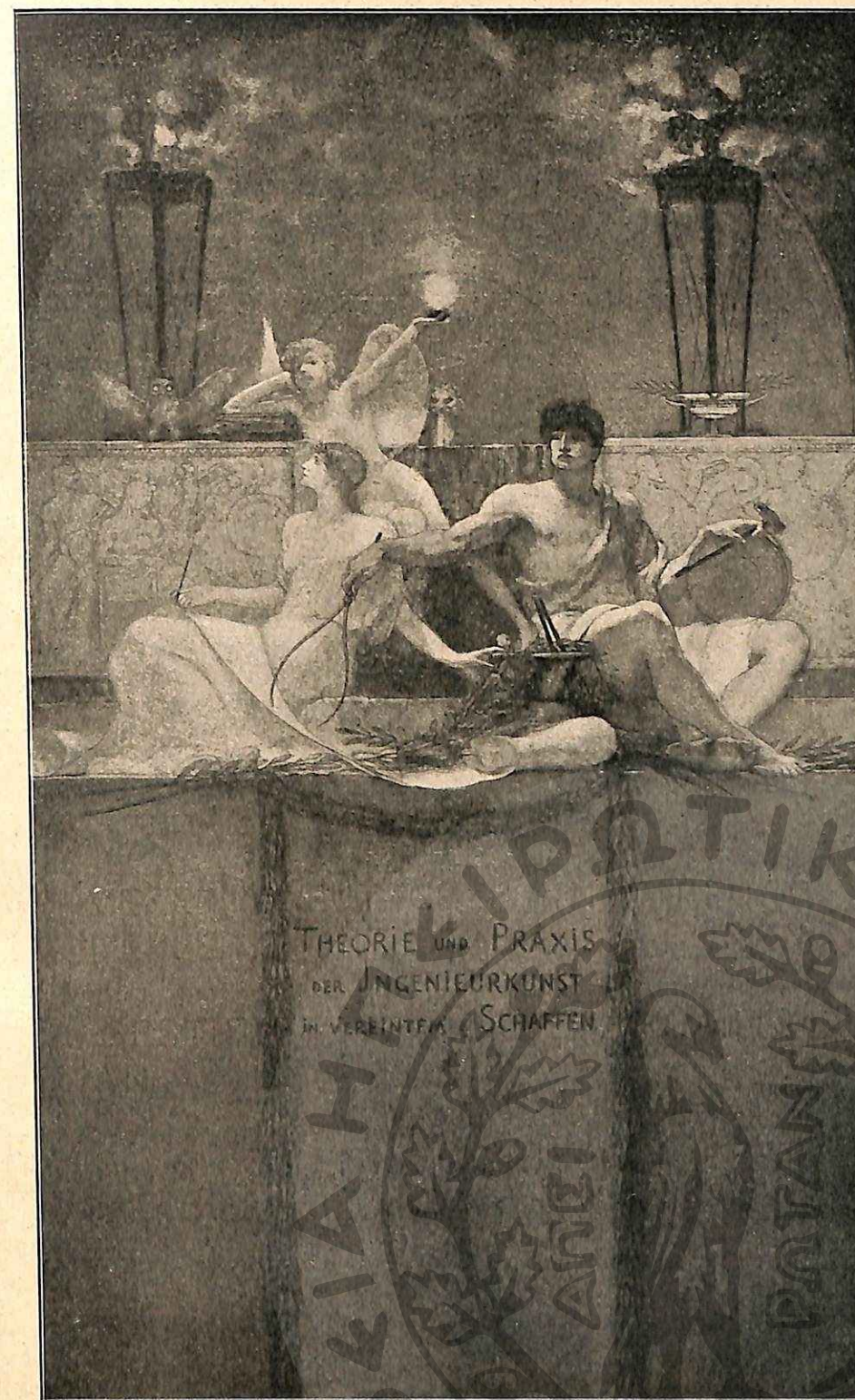
Τὸ πεδίον τοῦτο, εἰς τὸ ὅποιον ἀνεπτύχθη τὸ δημιουργικόν, τὸ βαθὺ πνεῦμά του, εἶνε σχετικῶς περὶωρισμένον. Ἐξωγράφησε μόνον σειράν

τινα ἀγγελίων τῶν τοίχων, προμετωπίδων καὶ σχεδιογραφημάτων διὰ τὴν βιβλιοτεχνίαν. Ἀλλὰ ποῖον πνεῦμα ἀναφαίνεται εἰς ἕνα ἕνα τῶν ἔργων τούτων! Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν αὐστηράν ὡς δικαστοῦ κρίσιν τὴν ἐποπτεύουσαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν του, πῶς ἐζήτει καὶ ἐζύγιζε καὶ ἐσχεδίαζε καὶ ἐσχίζε μέχρις οὗ τὸ ἔργον ὀρθωθῇ πρὸ τῆς κρίσεώς του ὅπως τὸ ἤθελεν; Ὁ εὐτυχής τις νὰ ἐπισκοπήσῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του τὸν πλούσιον θησαυρὸν τῶν ιδεῶν, ὅστις ἐν ἀπροσδοκῇ πληθύνει ἐξεστεινέτο εἰς τοὺς τοίχους ἢ κατὰ φιλικὴν συνδιάλεξιν, ὅτε σπανίως ἐσθύνετο τὸ σιγάρων, νὰ ῥίψῃ ἐν βλέμμα εἰς τὸν πλούτον τῶν χαρτοφυλακίων του, ἀνευρίσκει καλλιτέχνην πολὺ μεγαλείτερον ἐκείνου τὸν ὅποιον δεικνύουν τὰ περατωθέντα ἔργα του. Ὡς ἀποδείξιν τούτου ἀναφέρω μόνον τὴν συλλογὴν τῶν σκαριφημάτων του εἰς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ ὑαλίνου παλατίου ἐν Μονάχῳ.

Τὸ θεμελιώδες γινώσκμα τῆς τέχνης τοῦ Γύζη εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ ἀρχαῖος κλασικὸς χαρακτήρ, τὸ μέγα δῶρον τῆς πατρίδος του Ἑλλάδος. Ἀκουσίως ἐπέρχεται εἰς ἡμᾶς συχνὰ ἡ σκέψις ὅτι αἱ σοβαρά, ἀβραὶ γυναικεῖαι μορφαί, τὰ ἰσχυρὰ ἀνδρικά πνεύματα, εἶνε τέκνα βαθυτάτης νοσταλγίας τῆς πατρίδος του. Ἐνέχουν κατὰ τῆς ἱφιγενείας, καὶ αἱ σκέψεις τοῦ καλλιτέχνου κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν εὐγενῶν τούτων μορφῶν φαίνεται ὡς νὰ ἐδυθίσθησαν εἰς τὰ ὄνειρα τῆς ἀναμνήσεως, ὡς νὰ ἐζωγράφοι νὰ «ἐζήτει μὲ τὴν ψυχὴν τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων» ὅπως λέγει ὁ ποιητής. Τὰ ὑπέρολαμπρα πλάσματα τῆς ἀρχαίας τέχνης ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' ὅχι ὥστε νὰ διαφαίνεται ἐξάρτησις τις ἐξ αὐτῶν. Νομίζω ὅτι οὐδὲν παράδειγμα καθαρῶς τυπικῆς προσοικειώσεως ἀρχαίων μορφῶν ὑπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γύζη. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐνυπάρχει πρὸ πάντων εἰς τὴν τέχνην τοῦ Γύζη, καὶ τοῦτο τὴν ζωογονεῖ, καὶ τοῦτο ἀσχετὸν ἀκατανίκητον θέλητρον ἐπὶ τοῦ θεατοῦ. Βεβαίως τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ εὐγενὲς περι-κλείει εὐγενὲς κλασικὴ μορφή, εἰς μεμετρημένον πάθος κινουῦνται τὰ σώματα, ὁμοίως σεμνοπρεπῆ καὶ ὑπὸ ἀττικῆς χάριτος διαπνεόμενα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεπτὸν ἀραχνούφες ἐνδυμα περιβάλλει τὴν κυματίζουσαν καμπυλότητα τῶν μελῶν· εὐκοσμοί, ἀγναὶ εἶνε αἱ ἀβραὶ αὗται γυναῖκες, ἰσχυρὰν δὲ ζωὴν, ἀναβρασμὸν πνεύματος μαρτυροῦν τὰνδρικά σώματα. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν εἰς τὴν θαυμασίαν σύνθεσιν τῆς Θεωρίας καὶ Πράξεως, ἢ ὅποια ἐσχεδιάσθη ὡς δίπλωμα ἀξίας ἐν τῇ μηχανικῇ τέχνῃ. Ἀριστερὰ

τὸ χάριεν γυναικεῖον πνεῦμα τῆς θεωρίας, τὸ πρὸς τᾶν μετὰ σκέψεως ἀνατείνον τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς δεξιᾶς κρατοῦν τὴν γραφίδι. Δεξιὰ ἀλύγιστος, ὡς χυθεῖσα εἰς χαλκόν, ἡ ἀνδρική μορφή τῆς Πράξεως. Ὅποια ζωὴ!.. ὅλη ἡ δύναμις ἀνδρικῆς δημιουργίας γίνεται καταφανὴς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Ἡ ἐνέργεια τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος ἐξαστράπτει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τὸ εὐρὺ καὶ καμαρωτὸν μέτωπον, ὑποκάτω τῶν τοξοειδῶν ὀφρύων. Ἡ δεξιὰ χεὶρ καταμετρεῖ μὲ διαβήτην τὸ σχέδιον τῆς Θεωρίας· ἡ ἀριστερὰ στηρίζει ἐπὶ τοῦ γόνατος τροχὸν καὶ σφύραν. Πόσον βαθέως κατορθώνει ὁ Γύζης νὰ ἐνσαρκώσῃ εἰς τὴν σύνθεσιν ταύτην τὸν σύνδεσμον τῆς Θεωρίας καὶ τῆς Πράξεως!.. Τοῦτο δεικνύει ἤδη ὁ τρόπος μεθ' οὗ κρατεῖ ἡ Πρᾶξις τὸν διαβήτην. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θεωρία ἔχει ἀνάγκην τῆς Πράξεως, καὶ ἀφίνει τὴν ἀριστεράν της ἐπὶ τοῦ ἄκμονος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται τὰ σχέδια τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ὡς ἀμοιβὴ τῆς ἡνωμένης δημιουργίας καὶ ἀμοιβαίας συνεπικουρίας ἡ βραβεύουσα δάφνη. Ὅπισω, πρὸ πηγῆς ἀναβλυζούσης στηρίζεται ἐπὶ σωροῦ ἐπιστημονικῶν βιβλίων τὸ Πνεῦμα τῆς ἐφευρέσεως ἀνέχον διὰ τῆς ἀριστερᾶς καταυγάζοντα λύχνον. Ἀρχαῖα ἀνάγλυφα (γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς κλπ.) εἰς τὰς πλευράς τῆς πηγῆς, τρίποδες φλογόβολοι συμπληροῦσι τὴν σύνθεσιν. Ποῖον εὐγενὲς ῥυθμὸν ἀποπνέει ἡ σύνθεσις αὕτη ἐκ τῶν συμμετρικωτάτων χειρονομιῶν τῶν προσώπων. Ἡδύνατό τις πολλὰ καλλιτεχνικὰ προσόντα νὰ ἐξάρη, ὅπως παραδείγματος χάριν τὴν προσφυᾶ διασταύρωσιν τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς τοῦ Πνεύματος τῆς Ἐφευρέσεως μὲ τὸν δεξιὸν βραχίονα τῆς Πράξεως κτλ., ἀλλ' ἐδῶ τὸ ἔργον ἀναφωνεῖ: Ἰδὲ μὲ καλλιτεχνικὸν βλέμμα τὴν τέχνην, μὴ λεπτολογῆς, ἀπόλαυσέ!

Εἰς ὅλα τὰ ἀλληγορικὰ σχέδια τοῦ Γύζη ὑπάρχει βαθεῖα ἔννοια, εἰς τὴν ἐξακριβώσιν τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται προσεκτικὴ, ἡσύχως ἐρευνῶσα παρατήρησις. Τὰ ἔργα τοῦ Γύζη ἐπίσης ἀπέχοντα ἀπὸ τὴν λεπτολόγον μυστικοπάθειαν τοῦ μεσαίωνος, ἀπὸ τὰς αἰνιγματώδεις, συμβολικὰς ζωγραφίας, τὰς ὁποίας ἡρέσκοντο νὰ ζωγραφοῦν ὡς παραρτήματα τῶν κυρίων εἰκόνων οἱ τοιχογράφοι τοῦ 18 αἰῶνος, ὡς καὶ ἀπὸ τὰς ἀνουσίας, τὰ αὐτὰ πάντοτε ἐπαναλαμβάνουσας ἀλληγορίας τῶν νέων χρόνων, εἶνε ὡς πρὸς τὴν ιδέαν ἐντελῶς διαυγεῖς συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν φανερά καὶ καθαρὰ τὰς βαθεῖας του σκέψεις, χωρὶς οὐδ' ἄπαξ νὰ καταπίπτουν εἰς τὸ κοινὸν καὶ τετριμμένον. Τοῦτο δ' εἶνε ἐπίσης τὸ παρέ-

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

χον εἰς τὰς συνθέσεις ταύτας τι τὸ αἰωνίως νέον καὶ νεαρόν. Ἄς ἀναλογισθῇ τις πρὸ πόσων ἐτῶν ἐτέθη εἰς χρῆσιν ἡ καλλιτεχνικὴ ἀγγελία τῆς ἐτησίως Ἐκθέσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὁμίλου τοῦ Μονάχου καὶ ἃς ἐρωτήσῃ ἂν ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη σύνθεσις, ἡ θαυμασιὰ ἐκείνη ἀλληγορία τοῦ συνδέσμου τοῦ Μονάχου μετὰ τῆς Τέχνης ἐπαλαιώθη κατ' ἐλάχιστον.

Προσφεύστατα ἀρμόζεται τὸ πνεῦμα τοῦ Γύζη εἰς τὰς ἀλληγορικὰς ἐκείνας συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι πραγματεύονται ἐντελῶς νέα θέματα, ἐφευρέσεις, προσόδους τῆς τέχνης κτλ. Καὶ ἂν ἀτίθασα εἰς

Μικρὸς Πάν.

καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν φαίνονται ταῦτα, ὁ Γύζης τὰ δαμάζει ἀκόπως—διότι τὰ ἔργα οὐδὲν ἴχνος καταναγκασμοῦ καὶ κοπώσεως φέρουν—καὶ τὰ καθυποτάσσει εἰς τὴν μορφήν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτόν· τοῦτο ἀποδεικνύουν πλὴν ἄλλων, δύο σκαριφήματα ἀπεικονίζοντα τὴν φωτομνηχανικὴν ἀναπαραγωγὴν, θέμα ἐξόχως νέον ἀλλὰ καὶ ἐξόχως ἄχαρι. Ἀλλὰ ποῖαν κλασικὴν παράστασιν παρέχει εἰς πάντα ὁ Γύζης! . . . Ὁ σκοπὸς τῶν γραμμῶν τούτων δὲν εἶνε ἡ ἀνάλυσις· ἐδῶ ἰσχύουν πρὸ πάντων οἱ λόγοι τοῦ Φάουστ: «Ἄν δὲν αἰσθάνεσθε τίποτε, δὲν θὰ καταλάβετε τίποτε». Θεωρητικαὶ λεπτολογίαι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς ὑπερόχους ταύτας εἰκόνας, ἀλλὰ δροσερὰ καὶ ὑγιὲς γνώσις, σαφὲς ἔκφρασις ὠρίμων ἰδεῶν.

Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν προμετωπίδα τοῦ περιοδικοῦ «Ueber Land und Meer».

Ἄθρᾶ γυναικεῖα μορφή, ἡ Φῆμη, ἀκροῖται τὰς εἰδήσεις, τὰς ὁποίας φέρει τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα. Τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν τῶν πτερύγων τῆς φέρουν ὀφθαλμοὺς μακρὰν καὶ τὰ πάντα περιβλέποντας· ἡ δεξιὰ τῆς κρατεῖ γραφίδι, ἡ ἀριστερὰ τὴν σάλπιγγα· ἐμβλήματα τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιοτεχνίας, τῆς βιομηχανίας συναρμολογούνται ἀδιάστως εἰς τὴν σύνθεσιν, ἀποτελοῦντα ἓν ἄρτιον σύνολον ποιητικωτάτης ἀντιλήψεως.

Ἡ ἐπιγράφησις τῆς ποιήσεως εἶνε καταφανὴς εἰς τὰ πλείστα τῶν ἔργων τοῦ Γύζη. Ὁ καλλιτέχνης, ὅστις εἰς τὸ Τάμμα ἐδημιούργησε τόσον σπαρτακτικόν, τόσον βαθέως τὴν ψυχὴν, συνταράσσον ποίημα, δὲν δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς Ποιήσεως, τῆς ἀδελφῆς τῆς Τέχνης. Τῷ εἶνε πιστὴ, εὐστοχος καὶ δεξιὰ βοηθός.

Εἵπομεν ἤδη, ὅτι ὁ θεμελιώδης χαρακτήρ τῶν ἀλληγορικῶν πλασμάτων τοῦ Γύζη εἶνε ὁ κλασικὸς ἀρχαῖος. Εἶνε δὲ οὗτος οὐχὶ δύσκαμπτος ἀλλὰ πλήρης εὐγενοῦς, παλλομένης ζωῆς, σύμμετρος μὲν εἰς τὴν κίνησιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν προσώπων, ὡς ἐὰν ὁ κόθορνος ἡμπόδιζε τὸ ταχὺ βῆμα, ἀλλ' ἀπηλλαγμένος πάσης ἀλυγισίας ἢ κενοῦ πάθους. Τὸ εὐγενὲς καὶ τὸ σύμμετρον, τὸ ὁποῖον ἐκφαίνεται εἰς πᾶσαν γραμμὴν, ἡ αὐστηροτάτη γραφὴ τοῦ περιγράμματος ὑπομιμνήσκει ἀκουσίως ἀρχαῖα ἔργα. Ἐντεῦθεν πρόέρχεται τὸ πλαστικὸν γνῶρισμα, τὸ ὁποῖον ἔχουν αἱ ἀλληγορίαι τοῦ Γύζη. Μολονότι αἱ μορφαὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου φαίνονται ὡς ἀερούφεις, εἶνε ὅμως καὶ τόσον πλαστικά, ὥστε γλύπτῃς ὀξεῖαν ἔχων ἀντίληψιν δύναται νὰ τὰς μεταπλάσῃ εἰς ἀνάγλυφα.

Ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἐπέτυχεν ἄπαξ καθ' ὁλοκληρίαν. Ἀναφέρω ἐνταῦθα τὸ ἀναμνηστικὸν μετάλλιον, τὸ ὁποῖον ἐκόπη κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐπετηρίδα τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκαπιδευτικῆς Ἑταιρείας τῷ 1886. Ἡ μία ὄψις παριστᾷ καθήμενὴν τὴν Ἀθηνᾶν, κρατοῦσαν εἰς τὴν δεξιὰν δάφνην καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν τὴν ἀσπίδα. Εἰς τὴν ἐτέραν ὄψιν ἀπαστρέπτει ἡ Ἀκρόπολις. Εἰς ἄλλο μετάλλιον, διὰ τὴν ἐτησίαν Ἐκθεσιν τοῦ Μονάχου, τὸ σχῆμα τῆς Ἀθηνᾶς παρελήφθη, κατὰ τὴν γενικὴν του σύνθεσιν, ἐκ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ κατὰ τὰς λεπτομερεῖας διεμορφώθη ἐπιτυχέστερον, ὡς π. χ. ἡ δεξιὰ χεὶρ ἡ κόπτουσα ἀπὸ τοῦ δένδρου τῆς δάφνης κλώνον. Διὰ τὰ δύο ταῦτα μέταλλα ἴσως ὁ Γύζης ἐχάραξε σκοπίμως τὰ σχεδιάσματα, ἀλλ' ἄρᾳ γε ἡ ἀναμνηστικὴ ἐπιγραφή τοῦ ἐργοστασίου κλειδοκυμβάλων τοῦ Ρουδόλφου Ἰμπαχ μετὰ τῆς μεγαλοπρεπῶς ἐνθρονισμένης Ἀρμονίας, ἥτις μᾶς φαίνεται ὡς τὸ ὑπέρλαμπρον πνεῦμα τοῦ Βετόβεν, δὲν ἡδύ-

Ἀρμονία.

νατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς μετάλλιον· Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ καὶ εἰς τὴν κυκλοτερῶς συντεθεῖσαν, ὑπὸ ἀττικῆς πνοῆς διαπνεομένην Νίκη, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ Πνεῦμα τῆς Θλίψεως. Τίς δὲν αἰσθάνεται τὴν ἄμεσον, τὴν βαθυτάτην ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου συνθέματος ἐντύπωσιν;

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ θαυμασιὸν δίπλωμα τῶν διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τοῦ 1896. Ἐπὶ μαρμαρίνης ἑδρας, ἐν τῷ Σταδίῳ, τῆς ὁποίας τὸ ἐπικλιντρον εἶνε κεκοσμημένον δι' ἀναγλύφου ἀρματοδρομίας ὑπενθυμίζοντος τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος, κάθεται τὸ ἐκπαγλὸν Πνεῦμα τῆς προστατίδος τῶν Ἀθηνῶν, τὴν δαφνοκόσμητον κεφαλὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς στηρίζον. Ἀκούει μὲ προσοχὴν τοὺς ἤχους, τοὺς ὁποίους ἐξάγει ἐκ τῆς λύρας του ὁ

ὄπισθεν αὐτῆς καθήμενος Χρόνος, τοὺς ἤχους οὔτινες ὁμιλοῦν περὶ τῆς δόξης καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ἀρχαίας πόλεως, περὶ τῶν εὐγενῶν ἀγώνων καὶ περὶ βραβείων τῶν νικητῶν καὶ περὶ ἀμάραντων στεφάνων. Εἰς τοὺς χρυσοῦς χρόνους τοῦ παρελθόντος ἔπτανται τὰ ὄνειρά του καὶ ἐξεγείρουν τὸν θερμὸν πόθον τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ, πλησιάζει ἡδὴ ἐκ δεξιῶν, μὲ βῆμα βραδύ, ἡ Νίκη κρατοῦσα κλώνον ἐλαίας· ἐκ τῆς λάμψεως δὲ τῆς πυρᾶς, ἥτις ἀνέρχεται ἐκ τοῦ Φοίνικος, τοῦ συμβόλου τῆς ἀναγεννήσεως, ἀπαστρέπτει τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος. Τὸ φῶς τῆς ἡοῦς φέρει ὡς προφητικὸν ῥόδισμα· θὰ ἔλθῃ ἄρᾳ γε ἡ ἡλιόλουστος ἡμέρα; θὰ ἐπανέλθῃ ὁ χρυσοῦς αἰὼν; Βαθεῖαν καὶ ὠραίαν ἔκφρασιν τοῦ ἐνδομύχου πόθου τοῦ Ἑλλήνος διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἐκ νέου

ἀκμήν τῆς πατρίδος του, παρέχει ὁ βαθυγνώμων καλλιτέχνης ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ, ὡς παρατηρεῖ ἐπιφανὴς τεχνοκρίτης.

Ἰδιαίτερον θέλγητρον ἔχει ἡ ἐπισκόπησις ἐν τῷ γίνεσθαι τοῦ ἔργου ἐνὸς καλλιτέχνου, εἰς τὰς σπουδὰς καὶ τὰ σκαριφήματα, τὰ ὅποια σκοποῦν νὰ συμπληρώσουν τὸ ὠριμάσαν ἔργον καὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν φαντασίαν. Εἰς ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Γύζης ἔκτακτον αὐστηρότητα πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἄκραν φροντίδα περὶ τῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειτέρας ἐντελείας τοῦ ἔργου του. Ἀς ἐξετάσωμεν τὰς τέσσαρας σπουδὰς, αἵτινες κατέστησαν τὸσον ἄψογον τὴν διάπλασιν τῆς ἀνδρικής μορφῆς ἐν τῇ συνθέσει τῆς *Θεωρίας καὶ Πράξεως*. Ἡ μία ἐπὶ τεφροῦ χάρτου παριστᾷ δι' ἀνθρακος καὶ κιμωλίας, κάπου δὲ καὶ λευκοῦ χρώματος, ῥωμαλέον καὶ νευρώδη ἄνδρα, συμβολίζοντα τὴν Πράξιν, μετ' ἐκτάκτου ἐπιμελείας ἐπεξεργασμένον ἰδίως κατὰ τὸ στήθος, αὐστηρὸν δ' ἔχοντα τὸ περίγραμμα. Καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν σαφῶς τὴν πλαστικὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν περὶ τὴν ἀπόδοσιν τέχνην τοῦ Γύζη. Ἀλλ' ὁ καλλιτέχνης δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτο· ἡ δεξιὰ χεὶρ, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των καὶ εἶτα ὡς μέρη πιστῶς ὁμοιολήθη νὰ προστεθοῦν εἰς τὸ σύνολον, τοῦτο δὲ γίνεται εἰς ἄλλας δύο σπουδὰς. Ὁμοίως ὡς ἰδιαιτέραν σπουδὴν σχεδιάζει ὁ καλλιτέχνης τὴν πλήρη ἐνεργείαν καὶ μεγαλοπρεπείαν κεφαλὴν τῆς Πράξεως καὶ ἐκεῖ διακριβώνει λεπτομερῶς τὴν ἔκφρασιν κεφαλῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναβράζουν ἰδέαι.

Ἄλλη σπουδὴ, με λευκὴν κιμωλίαν ἐπὶ μαύρου βάθους σχεδιασθεῖσα, εἶνε τὸ προσχεδιάσμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῆς Νίκης τοῦ Διπλώματος τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Με ποίαν χάριν κρατοῦν ὁ ἀντίχειρ καὶ ὁ μέσος δάκτυλος τὸν μόλις ὑποδηλούμενον κλώνον τῆς δάφνης! αἰσθάνεται κανεὶς τὴν δόνησιν τῶν νεύρων εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων. Εἶνε κατὰδηλον πόσον ὁ Γύζης ἐμβαθύνει εἰς πᾶσαν λεπτομέρειαν ὅπως κατορθώσῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν· ἐκάστη σπουδὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀκαταπόνητον προσπάθειαν

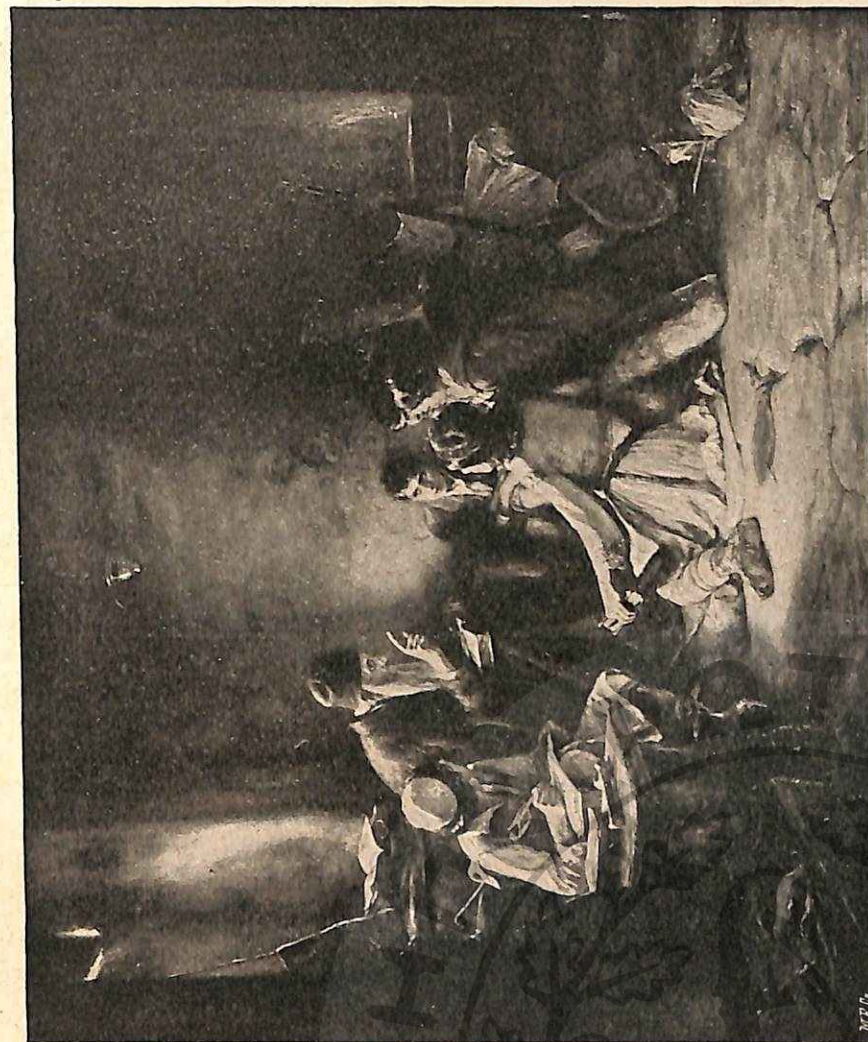
αὐστηροῦ καὶ βαθέως αἰσθηνομένου καλλιτέχνου.

Ἀλλ' ὁ Γύζης οὐδέποτε ἀρκεῖται εἰς ἀντιγραφὴν, εἰς μίμησιν τῆς φύσεως. Βεβαίως, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω, αὕτη εἶνε ἡ πρώτη διδάσκαλός του· ἀλλ' ὅ,τι διδάσκεται παρ' αὐτῆς ἐνοῦται μετὰ τῆς κληρονομίας τῆς πατρίδος του, μετὰ τῆς κλασικῆς ἀντιλήψεως, εἰς κοινὴν δημιουργίαν. Ἡ νοήμων καὶ βαθεῖα μελέτη τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὁ ἐκθαμβὸς θαυμασμὸς καὶ ἡ ἱερὰ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἀπένεμεν ἡ φιλόπατρις καρδιά τοῦ Γύζη πρὸς τὰριστοτεχνήματα τῆς Ἑλλάδος, ἐξευγενίζουν καὶ ἐκλαμπρύνουν τὴν ἐκ τῆς φύσεως ἐντύπωσιν.

Ἐπρεπε ν' ἀκούσῃ τις τὸν Γύζην ὁμιλοῦντα περὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ νὰ ἴδῃ λάμπον τὸ βλέμμα του διὰ νὰ ἐννοήσῃ πόσον βαθέως ἐν τῇ τέχνῃ τῶν πατέρων του εἶνε θεμελιωμένη ἡ καλλιτεχνικὴ του φύσις. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἔργων τῆς χειρὸς του δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν καὶ τὴν πλήρη εὐωδίαν *Ἑαρινῇ συμφωνίᾳ* καὶ τὴν *Χαρὰν παίζουσιν* μετὰ τὰ παιδία.

Δὲν ἀρμόζει ἐνταῦθα νὰ χαρακτηρίσωμεν διὰ ξηρᾶς ἀπαριθμήσεως τὸ πλούσιον ἔργον τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἀληθῆς ἐκπληξὴν αἰσθάνεται ὁ ἐπισκοπήσας τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων του, τῶν ἐκτεθεισῶν εἰς τὸ ὑάλινον παλάτιον τοῦ Μονάχου. Ποία ποικιλία θεμάτων, ποῖος πλοῦτος ἰδεῶν, ποία προσπάθεια καὶ μελέτη, ποῖος χρωματισμὸς, ποία ποίησις! Ἀλλ' ἐξ ὅλων τούτων τῶν ἔργων ἐν εἶνε κατὰδηλον: Ὁ Γύζης εἶνε ἐντελῶς αὐτοτελὴς καλλιτεχνικὴ φύσις. Μὴ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀπηλλαγμένος πάσης συνθήκης, ἀδιαφορῶν πρὸς οἰαδήποτε ρεύματα, ἐβάδισε τὸν δρόμον του, μόνος, ἐπιδιώκων τὸν σκοπὸν του, τὸν ὁποῖον ἐδείκνυε πρὸς αὐτὸν ἡ καλλιτεχνικὴ του ιδιοφυΐα. Καὶ οὕτω φαίνεται ὅλος ὁ βίος τοῦ καλλιτέχνου, ὅλη ἡ ἐξελίξις του, ὡς ἡρεμος, διαρκὴς πρόοδος χωρὶς ἀνάπαυλαν, χωρὶς διακοπὴν, χωρὶς ἀμφιταλάντευσιν. Ἐν μόνον περιίπτατο διαρκῶς εἰς τὸ πνεῦμά του, ἡ Καλοκαγαθία τῶν ἀρχαίων. «Κάλλος τοῦ σώματος ἡνωμένον μετὰ τὸ ἀθάνατον κάλλος τῆς ψυχῆς».

M. XAΛM

ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΓΙΑΓΙΑΣ

Ἡ καλωσύνη, εἶπ' ἡ γιαγιά, μονάχα ἡ καλωσύνη
ὅλα στὸν κόσμο χάνονται, μόνη ἀπομένει ἐκείνη.
Ἡ λεβεντιά κ' ἡ ἀρχοντιά, τὰ μεγαλεῖα, τὰ κάλλη
ἔρχονται, φεύγουν καὶ περνοῦν ἀπὸ μιὰν ὥρα ὡς ἄλλη
μὰ ἡ καλωσύνη, ἀνέγγικτη σὰν τῆς αὐγῆς τὸν κρῖνο,
σὰν τὸ διαμάντι εἶν' ἀφθαρτὴ καὶ λάμπει ὡς ἂν ἐκεῖνο.

Στὰ λόγια τῆς μαζεύτηκαν προσεκτικὰ τὰ γγόνια—
Ὡ χρόνια τῶν παραμυθιῶν, ἀθῶα, ὠραῖα χρόνια!—
Ἐξω τὸ χιόνι ἀναγελᾷ τὴν ἄγρια ἀνεμοζάλη
κ' ἐδῶ στὰ μισοσκότεινα, τριγύρω στὸ μαγκάλι,
ποῦ κρύβει ἀνάρια χόβολη κ' ὀνείρατα ἀνασταίνει,
ἄλλο ἀπ' τὰ γγόνια πρόσχαρο τὰ χέρια του ζεσταίνει,
ἄλλο μὲ στόμα ὀρθάνοικτο δείχνει τὴν προθυμίά του,
ἄλλο καθίζει στὴν προβιά ποῦνε στρωμένη κάτου,
ἄλλο στανροποδίζοντας μαζεύεται παρέκει,
ἄλλο στὸ πλάγι κάθεται κ' ἐν' ἄλλο ὀλόρθο στέκει,
κ' ὅλα μαζὴ μὲ μιὰ ψυχὴ, μ' ἓναν παλμὸ στὰ στήθη
θωροῦν στὰ μάτια τῇ γιαγιά ποῦ ἀρχίζει παραμῦθι...
Ἡ ρόκα ξεκουράζεται σι' ἄσαρκο μέσα χέρι
ὡς ποῦ ν' ἀρχίσῃ τὸ βαθὺ κ' ἀκούραστο νυκτέρι.

Ἦταν, τοὺς λέγει, μιὰ φορὰ κ' ἓναν καιρό, μιὰ χώρα
πανώρα, μαρμαρόκτιστη, πλούσια, τρανὴ καλὴ ὥρα
σὰν τὴν Ἀθήνα, πειὸ καλὴ, πειὸ ὠμορφη κ' ἄλλη τόση,
κ' εἶχε ἓνα γέρο βασιλιᾶ μὲ φρόνησι καὶ γνῶσι,
κ' αὐτὸς ὁ γέρο-βασιλιάς, βλαστάρια του μονάχα,
εἶχε δυὸ βασιλόπουλα, δυὸ γυιὸς νὰ ποῦμε τάχα.
Ὁ πρῶτος, ἄγριος καὶ κακός, τὸν κόσμο ἐτυραννοῦσε,
μηδὲ φτωχὸ σπλαχνίζονταν, μηδ' ἀρχοντα ἐψηφοῦσε.
Ὁ δεῦτερος εὐγενικός, γενναῖος ὅσο παίρνει,
εἴξερε χάρες νὰ σκορπᾷ, χαρὰ παντοῦ νὰ φέρῃ,
στὴν ἀρχοντιά ἀνοιχτόκαρδος, στὴ φτώχεια ἀνοιχτοχέρης...

Ὁ πρῶτος τοῦπε κάποτε: «Τὸν κόσμο δὲν τὸν ξέρεις
εἶν' ἄκαρδος κ' εἶνε κακὸς κ' ὅλα κακὰ τὰ βλέπει,
κ' ἂν θῆς νὰ μείνῃς ξακουστός κ' ἂν θῆς καὶ δόξα, πρέπει
νὰ γείνῃς ἄκαρδος καὶ σύ, σκληρὸς ὡς ἂν κ' ἐμένα,
κανένα νὰ μὴν ἀγαπᾷς, νὰ μὴν ψηφᾷς κανένα.
Μονάχα ὁ φόβος κυβεργᾷ τὸν κόσμο καὶ τὰ πλήθη.»

Κ' ἐγύρισεν ὁ δεῦτερος καὶ γελαστὰ ἀποκρίθη:
«Ὁ κόσμος εἶν' ἀπατηλὸς κ' ὅσα τοῦ πῆς τοῦ πρέπουν
κακὸ τὸν βλέπουν οἱ κακοί, καλὸ οἱ καλοὶ τὸν βλέπουν.
Ὁ φόβος δὲν τὸν κυβεργᾷ, προσωρινὰ τὸν δένει
εἶνε νὰ ποῦμε φυλακὴ μὲ φρύγανα κτισμένη
κ' ἡ θύρα τῆς δίχως κλειδὶ συχνὰ κ' εὐκολ' ἀνοίγει
κ' ὁρμᾷ μὲ βιὰ ὁ κατάδικος καὶ τὸ φρουρό του πνίγει.
Τὸ χαλινάρι βάλε του τῆς θεϊκῆς ἀγάπης,
γείνου πατέρας βασιλιάς κ' ὄχι σκληρὸς σατράπης!...»

Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, ὅστερ' ἀπῶνα χρόνο
πέθαν' ὁ γέρο-βασιλιάς κ' ἀνέβηκε στὸ θρόνο
ὁ γυιὸς του, ὁ πρῶτος ὁ κακός. Τρόμος παντοῦ καὶ φοίκη!
Βασίλευε μὲ τὸ σπαθὶ βγαλμένο ἀπὸ τὴ θήκη...
Ἡ φυλακὴς ἐγέμισαν τὸ ψέμμα, ἡ ἀδικία,
ἡ ἀτιμία κ' ἡ κλειδιά, ἡ ἀπάτη, ἡ κολακεία,
κάθε κακὸ ποῦ βρέθηκε μὲς τὴν κακὴ τὴν ὥρα
δεκάτιζε κ' ἐθέριζε τὴ μάστιγ' ἐκείνη χώρα
ὥσπου τὰ παράπονα τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
ἐφθασαν ὡς ἀγανάκτησι κ' ἐκείνη σὲ φοβέρα,
πῶς ἂν αὐτὸς ὁ βασιλιάς δὲν θῇ ν' ἀλλάξῃ δρόμο,
νὰ κυβεργᾷ τὴ χώρα του μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ νόμο,
ἡ χώρα εὐθὺς θὰ σηκωθῇ καὶ θὰ τὸν ξεθρονίσῃ,
νὰ φέρῃ τὸ μικρότερο γιὰ νὰ τὴν κυβεργήσῃ.

Σὰν τᾶκουσεν ὁ βασιλιάς τὸν ἀδελφό του κράζει
κ' ἀδίκῃ καὶ παρὰνομῃ μονάχος τὸν δικάζει,

τὸν βροῆκε φταίστη κ' ἔνοχο, κ' ἔτσι μὲ λίγα λόγια
τὸν ἔκλεισε στοῦ παλατιοῦ τὰ σκοτεινὰ κατώγεια
τὶς μέρες καὶ τὶς νύκτες του μὲ πίκρα νὰ περνᾷ.

Μὰ τ' ἄδικο δὲν ζῇ πολὺ καὶ δὲν πολυχρονάει...
Κάποιος μεγάλος βασιλιᾶς, ἀπ' ἄλλη πολιτεία,
κάκιωσε δίχως ἀφορμή, δίχως καμμιὰν αἰτία
καὶ πέρνει τὰ φουσαῖτά του καὶ ξεκινᾷ καὶ μπαίνει
στὴ χώρα τὴν πολὺπαθὴ, κακοκυβερνημένη
καὶ σὲ μιὰ μάχῃ μοναχὰ νικᾷ καὶ δεκατίζει,
καὶ πιάνει καὶ τὸ βασιλιᾶ καὶ σκλάβο τὸν ὀρίζει.

— Τὸν ἀδερφό του; ἐρώτησαν τὰ γγόνια μ' ἓνα στόμα.

— Τώρα θὰ δῆτε τί ἔγινε, δὲν τέλειωσεν ἀκόμα...
Ὅταν ἡ μάχῃ ἀπόσωσε κ' εἰρήνευσε τ' ἀσκέρι,
ἔστειλε τότε ὁ νικητὴς τὴν κόρη του νὰ φέρῃ
μ' ἄλογα χρυσοσέλλωτα καὶ μὲ χιλιάδες ἄτια
νὰ δῇ τὰ μαρμαρόκτιστα, νὰ δῇ τὰ νέα παλάτια.

Ἔρχετ' ἐκεῖνη βιαστικά καὶ δείχνει τὴ χαρὰ της
σὲ κάθε τι πολύτιμο ποῦ βλέπει ὀλόγυρά της,
μὰ ὅταν στὸ τέλος ἔφθασε καὶ στὰ κατώγεια ἐκεῖνα
ποῦ ὁ ἀδερφὸς τοῦ βασιλιᾶ κλεισμένος ἓνα μῆνα
σέπεται μέσ' στὰ σκοτεινὰ ἔς ἄδικη καταδίκη,
ἔνοιωσε πόνο στὴν καρδιά καὶ στὴν ψυχὴ της φρίκη,
καί, δίχως νὰ τὸ στοχαστῇ, δίχως νὰ ξέρῃ τί ἔχει,
στὸ βασιλιᾶ πατέρα της ἀλαφιασμένη τρέχει
καὶ κλαίει, καὶ κλαίει γονατιστὴ μὲ τὸν κρυφὸ της πόθο...
Ἐκεῖνος χαμογέλασε:

— Σήκω, τῆς λέει, σὲ νοιώθω...

Ἐφερε τὸν καλὸ ἀδερφὸν ἀπ' τὰ βαθειὰ κατώγεια
καὶ τοῦπε δίχως πρόφασες, δίχως μεγάλα λόγια:
«Ἐσὺ μοῦ φαίνεσαι καλὸς κι' ἀδικημένος· τώρα
σοῦ πρέπει νᾶσαι βασιλιᾶς, νὰ κυβερνᾷς τὴ χώρα...
Ἡ κόρη μου σ' ἀγάπησε, γυναῖκα σοῦ τὴν δίνω!»
Κ' ἐγέννηκεν ὁ γάμος των τὸ ἴδιο βράδυ ἐκεῖνο
μ' ἄργανα καὶ μὲ τούμπανα καὶ μὲ χαρὰ μεγάλη,
καὶ τὸν κακὸ τὸ βασιλιᾶ τὸν ξαναφέραν πάλι
μαζὶ μὲ δούλους νὰ κερνᾷ τ' ἀσκέρι στὴ χαρὰ των...

Κ' ἐκεῖνοι ἐπέρασαν καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερά των.

Ο ΓΥΖΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ :

Ο Γύζης ἐγεννήθη τὴν 1 Μαρτίου 1842 εἰς τὴν Τήνον. Ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖον, ἐν ἡλικίᾳ δὲ εἰκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ἐστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς Μόναχον πρὸς ἐξακολουθήσιν τῶν σπουδῶν του. Εἰς τὸ Μόναχον εἰργάσθη ἕξ ἔτη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τὰ δὲ δύο τελευταῖα ἔτη ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πιλότου, ὅστις μεγάλως ἐτίμα τὸν Γύζην ὄχι μόνον διὰ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἐξαίρετον αὐτοῦ χαρακτήρα. Ἐθεώρει δὲ αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων ἐκ τῶν νεωτέρων ζωγράφων καὶ τὸν ἡγάπα ὡς προσφιλέστατον φίλον.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τῆς Ἀκαδημίας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἔπειτα δὲ ἐπεχείρησε ταξιδίδιον σπουδῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μεθ' ὃ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας. Μολονότι αἱ παιδικαὶ ἐντυπώσεις τῶν ἡλιολούστων καὶ παραλίστολιστων τοπίων τοῦ Αἰγαίου οὐδέποτε ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὴν μνήμην του, νέαν δρῶσον καὶ ζωὴν προσέλαβον ὅτε τὴν εὐλογητὴν χώραν εἶδε καὶ πάλιν τὸ ὄξυνθῆν τοῦ καλλιτέχνου βλέμμα. Ἡ ζωηρότης τοῦ χρωματισμοῦ τῶν μετὰ ταῦτα εἰκόνων του, ὡς καὶ πλείστα θέματα αὐτῶν, ὀφείλονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ταξιδία ταῦτα.

Μετὰ τρία ἔτη ἐπανῆλθεν ὁ Γύζης εἰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀρτεμιν Νάζου, μεθ' ἧς ἱδρυσεν εὐδαίμονα οἶκον ἐν Μονάχῳ.

Ἀπὸ τοῦ 1880 ὁ Γύζης ἦτο ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου, ἀπὸ δὲ τὸ 1882 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς αὐτῆς.

Ὁ Γύζης ἀνήκει εἰς τοὺς καλλιτέχνους, οἵτινες δὲν εἶνε εὐκόλῳ νὰ καταταχθῶν εἰς μίαν τῶν παραδεδομένων κλάσεων ἢ σχολῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του—πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέτων προσωπογραφιῶν καὶ ἱστορικῶν πινάκων—ἡδυνάτο τις νὰ παραδεχθῇ ὡς κύριον αὐτοῦ εἶδος τὴν βωπογραφίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκουν τινὲς ἀπὸ τὰς καλλίστας εἰκόνας του. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἰδιοφυίαν ἀναπτύσσει εἰς ἄλλα ἀντικείμενα. Δὲν τολμῶ τὸ εἶδος τοῦτο νὰ χαρακτηρίσω μὲ τὴν παραδεγεμένην ἑκφρασιν, ἀλληγορία. Εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ βίου κατὰ τὰς

γενικωτάτας αὐτοῦ ἐκδηλώσεις ἐπιτυχάνει μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας ἡ δύναμις τοῦ Γύζη καὶ εἰς αὐτὴν ἐκδηλοῦται ἐλευθερώτερον τὸ δημιουργικὸν αὐτοῦ πνεῦμα.

Ἡ Ἑαρινὴ Συμφωνία του ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν, ἐξήγειρε δὲ τὸν θαυμασμὸν τῶν καλλιτεχνῶν καὶ εἶνε ἐν ἀπὸ τὰξιολογώτατα καὶ βαθυτάτα ἔργα του.

Ἀπὸ τὴν ὑγρὰν γῆν φύονται τὰ πρῶτα δῶρα τῆς Ἀνοιξέως. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καταχέονται ρεύματα θερμότητος καὶ φωτός. Οὐρανὸς καὶ Γῆ φαίνονται ὡς νὰ ἐφάπτωνται ἀλλήλων διὰ νὰ παραγάγουν τὴν νέαν ζωὴν. Ἀπὸ ἐλαφρὸν νέφος ἵπτανται πτερωταὶ μορφαὶ καὶ, ἄδουσαι καὶ μουσουργοῦσαι, γεμίζουν τὸν ἀέρα μὲ δροσώδη πνοὴν καὶ ἐναρμόνιον φθόγγον. Κόραι, μόναι ἢ κατὰ ζεύγη, περιορχοῦνται ἐλαφρόποδες, παιδιὰ συνωθοῦνται καθ' ὁμίλους, ἀγαλλιώντα καὶ εὐκίνητα, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκόμη κεκαλυμμένα ὑπὸ νεφιδρίου ἀτμοῦ, πρὸς τὴν γόνιμον γῆν. Ὁ οὐρανὸς κρύπτει ἀκόμη ὑπὸ ἀορίστους γραμμάς καὶ χρώματα τὴν ὑποδηλουμένην ζωὴν. Ἡ φύσις ἀπαλλαχθεῖσα ἀπὸ τὰ παγερὰ δεσμὰ φαίνεται θέλουσα νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀκατάσχετον σφοδρότητα τῆς ἀρχεγόνου δημιουργικῆς τῆς ὁρμῆς. Ἀλλὰ τὴν συνέχουν φίλιοι καὶ ἥπιοι νόμοι. Ἡ Μουσικὴ διὰ τῶν Ἀρμονιῶν καὶ τῶν Ρυθμῶν ἐπιφέρει τάξιν εἰς τὴν πολυκίνητον ἐκείνην ἀναστάτωσιν. Φλογερὰ χρώματα ἐπὶ φωτεινοῦ ἐδάφους, χαρίεσσα γραμμαὶ καὶ μαγευτικὴ συμφωνία τῶν εὐρύθμως κινουμένων μορφῶν καὶ συμπλεγμάτων, εἶνε τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ καλλιτέχνης ἐκφράζει γραφικῶς τὴν ἡπίως δοκιμασθεῖσαν ὑπερβολικὴν δύναμιν τῆς ιδέας του. Σπανίως κατωρθῶθι διὰ τῆς ζωγραφικῆς ἐντύψεις τόσοσιν συγγενῆς πρὸς τὴν ἐκ τῆς μουσικῆς παραγομένην. Νομίζομεν ὅτι ἀκούομεν τόνους ἄρπας καὶ λύρας καὶ ἄσμα νεαρῶν φωνῶν, καὶ κατὰ φαντασίαν μεταφέρομεν τὴν εἰκόνα εἰς χῶρον, εἰς τὸν ὅποιον φιλικὸς ὁμίλος συνῆλθε πρὸς κοινὴν ἀπόλαυσιν μουσικῆς τοῦ Μπετόβεν.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκουν καὶ πολλὰ ἄλλα εἰκόνες καὶ σχεδιάσματα τοῦ Γύζη, εἰς τὰ ὅποια ὁ καλλιτέχνης ἐκφράζει βαθέως γενικὰς καὶ αἰωνίους ιδέας τῆς ζωῆς.

TO TAMMA

Πολλοί προσπαθοῦν διὰ τῆς τέχνης των νὰ διερμηνεύσουν ὑψηλὰς ιδέας· ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνουν ὅλοι. Ὁ Γύζης ἔχει τὸ μέγα τοῦτο δῶρον. Τὸ ἐλεύθερον πνεῦμά του μὴ πλανώμενον ἀπὸ τὰς λογομαχίας τοῦ πλήθους, ἀψηφοῦν τὰς προλήψεις τῶν σχολῶν καὶ τοῦ συρμοῦ, ἐπιζητεῖ τὸ καλὸν ἐκεῖ ὅπου τὸ ἐζήτουν οἱ πρόγονοί του "Ἕλληνες καὶ ὅπου μόνον ἡ ἀκραϊφνὴς τέχνη εὐρίσκεται. Μακρὰν τοῦ ψεύδους τοῦ κατὰ συνθήκην καλοῦ καὶ τῶν ἀχαλινώτων βαρβάρων πασαλειμμάτων ἐγκλείει εἰς μορφὴν χαρίεσσαν ιδέας ὑψηλὰς. Εἷς τινὰς ιδέας τοῦ εὐρίσκομεν στενὴν συγγένειαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους, ἡ δὲ φλογερὰ ἀντίληψίς του ζωογονεῖ ἐκ νέου καὶ φωτίζει μέγας λησμονηθέντος σχεδὸν κόσμου τέχνης καὶ ιδεῶν.

Ὁ Γύζης δὲν ἐπαναλαμβάνει ἑαυτόν. Καὶ αὐτὴ ἡ σοβαρὰ γυναίκα μορφή, ἥτις συχνὰ ἐμφανίζεται ὡς Ἀλληγορία, οὐδέποτε εἶνε ἡ αὐτὴ, ἀλλ' εἰς ἐκάστην εἰκόνα διαπλάττεται ἐκάστοτε ἄλλως κατὰ τὴν ιδέαν, τὴν ὁποῖαν συμβολίζει. Καὶ ὅτε μὲν φαίνεται ὡς μετὰ βαρυθύμων διαλογισμῶν ἀνασκοποῦσα τὸ παρελθόν, ὅτε δὲ ὡς θριαμβευτικὸς προάγγελος μεγάλων καὶ αἰώνιων ιδεῶν.

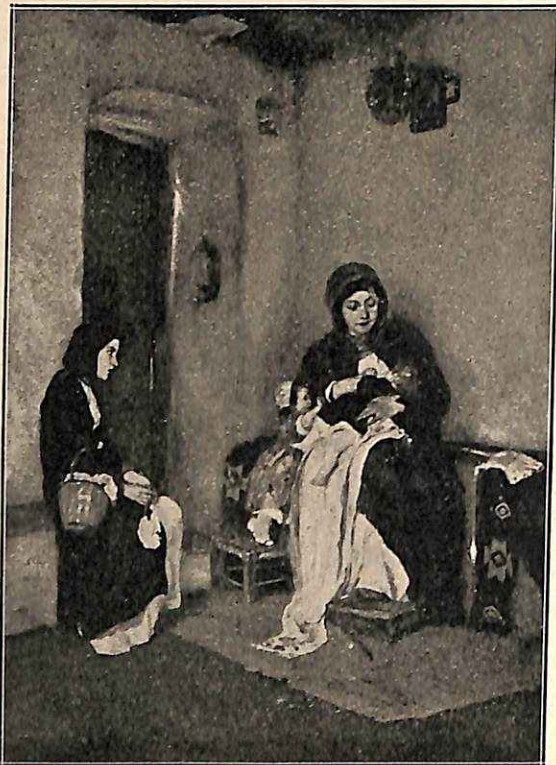
Διὰ μέσου τῆς σοβαρότητος τοῦ φιλοσοφοῦντος ζωγράφου διαλάμπει γλυκὺ μεϊδιάμα. Τὸ δὲ μεϊδιάμα τοῦτο μᾶς μεταφέρει εἰς τὸν φαιδρότερον καὶ προσιτώτερον κόσμον τῆς ρωπογραφίας. Καὶ ἐδῶ ὁ Γύζης ἀποφεύγει τὸ τετριμμένον. Ἡ ποίησίς του μᾶς ὁδηγεῖ διὰ μέσου τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς εὐθυμίας τῆς συναναστροφῆς μέχρι τῆς πολιτικῆς συγκινήσεως. Τὸ βάρος τοῦ χρόνου, τὸ καταθλιβόν, καὶ τὸ εὐκίνητον αἷμα τῆς νεότητος, τὸ μυστι-

κὸν ἐλπιζούσης ἀγάπης καὶ ἡ σιωπηλὴ ἀπελπισία τοῦ σπαραγμοῦ τῆς, ὅλη ἡ εὐμετάβλητος καὶ ποικίλη ἐνέργεια τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ζωηρότερας ἀγαλλιᾶσεως τῆς εὐτυχίας τῆς μέχρι τῆς συντριβούσης λύπης διὰ τὴν ἀπώλειάν της, ὅλα ἐξελλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐν ποικίλαις μορφαῖς, ὅτε μὲν διὰ φωτεινότερων, ὅτε δὲ διὰ σκοτεινότερων χρωμάτων καὶ φωτοσκιάσεων. Ἡ ρωπογραφία τοῦ Γύζη στηρίζεται ἐπὶ ἀμέσου ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς.

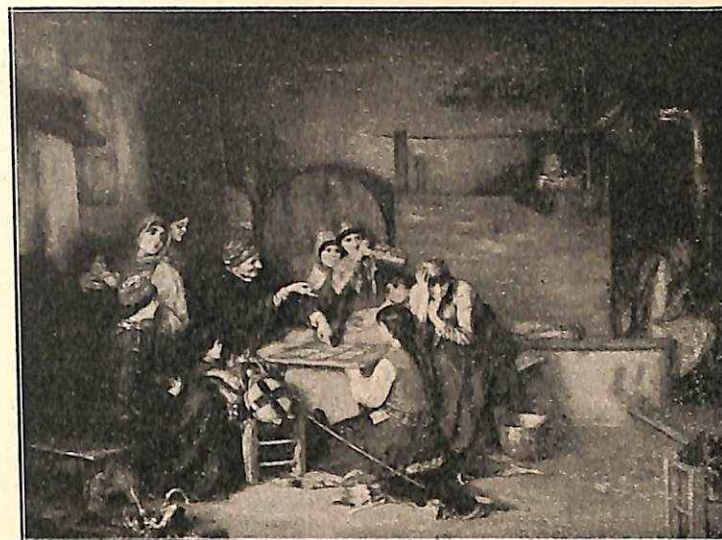
Ὁ Γύζης διαπρέπει εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἰσχυρῶν ἀντιθέσεων καὶ εἰς τὴν λύσιν φαινομενικῶν ἀντιφάσεων. Διὰ τοῦ γέροντος, ὅστις κοιμᾶται ἡσύχως εἰς τὸ κάθισμα, ἐν ᾧ τὸ βαρίδι τοῦ ὀρολογίου ἔπεσεν εἰς τοὺς ὤμους του καὶ ἐστάθη τὸ ὀρολόγιον τοῦ τοίχου, ὁ καλλιτέχνης ὑποδηλοῖ τὸ παροδικὸν τῆς ζωῆς καὶ συμβολίζει τὴν προσέγγισιν τοῦ θανάτου. "Ἀλλοτε παριστάνει τὸν γηραιὸν πάππον περικόπτοντα μὲ ἀνηλεῆ ψαλίδα τοὺς χρυσοὺς καὶ ἄβρους βοστρύχους τοῦ ἐγγόνου του, ἐν ᾧ δὲ ὁ μικρὸς ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴν

τὸ ψαλίδισμα, ἀπαλὸν μεϊδιάμα φωτίζει τὴν ρυτιδωμένην μορφὴν τοῦ γέροντος, ὡς νὰ ἐσυλλογίζετο ὁ πολιὸς πάππος, βλέπων τὴν ἀγαπητὴν βοστρυχώδη κεφαλὴν, τὴν ἰδικὴν του νεότητα, τὰ περασμένα ἀμέριμνα χρόνια.

Βαθυτάτην ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ Τάμμα. Κόρη ἄρρωστη ἀπὸ ἀγάπην, συνοδευομένη ἀπὸ τὴν περίλυπον καὶ ἀνήσυχον μητέρα της, πηγαίνει νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρὸς τὴν θαυματουργὸν Παναχίαν τάμμα, ν' ἀναρτήσῃ πρὸ τῆς εἰκόνος της χρυσὴν καρδίαν. Τρεῖς ἐπεξεργάσθη ὁ καλλιτέχνης τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐκάστοτε διαφόρως. Ἐν ᾧ εἰς τὰς δύο προηγούμενας εἰκόνας ἡ ὥχρα καὶ

Ἡ Ψυχομάννα.

Χαρτομάντις.

κλονουμένη κόρη ἐλπίζει ἀκόμη ν' ἀναρρώσῃ, ἡ ἐρωτευμένη τῆς τρίτης εἰκόνας κατέπεσεν ἀδύνατος νὰ προχωρήσῃ καὶ εἶνε φανερόν ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀναβῇ εἰς τὸ παρεκκλήσιον. Μὲ δύναμιν ἐξεφράσθη ἐδῶ ὁ πόνος τῆς ἀγάπης. Ἡ δὲ μελαγχολία τοῦ τοπίου ἀποτελεῖ θλιβεράν συμφωνίαν πρὸς τὴν ὁδύνην τῆς καρδίας. Εἰς τὰ βαλλίσματα τοῦ Γκαίτε ὁ στίχος δὲν εἶνε ἰσχυρότερος, εἰς τὰ ἄσματα τοῦ Σοῦμαν ὁ τόνος δὲν εἶνε ἐκφραστικώτερος τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ φωτός μὲ τὰ ὁποῖα ἀπεικόνισεν ἐδῶ ὁ ζωγράφος τὰς ψυχάς.

Ἡ ιδέα εἶνε ἀχώριστος ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεώς της· διὰ τοῦτο ἡ ἀξία ἐνὸς καλλιτέχνου δὲν δύναται νὰ κριθῇ μόνον ἀπὸ τὴν ἐμπνευσίν του· διὰ τὸν χαρακτήρισμόν του ἡ τεχνοτροπία του ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχουν καὶ αἱ ιδέαι του.

Περὶ τῆς τεχνοτροπίας ἐνὸς ζωγράφου διὰ λέξεων δὲν ἔμπορεῖ τις βεβαίως νὰ ἐκφράσῃ πολλά. "Ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἔργου του, καὶ σπουδὴ ἀκόμη ἂν εἶνε καὶ ταχὺ σκαρφήμα, ὁδηγεῖ βαθύτερον εἰς τὴν τέχνην του τῆς περιγραφῆς ἢ τῶν ἐξηγήσεων ἐνὸς ἄλλου. Τοῦτο μόνον δὲν πρέπει νὰ παραλίπωμεν. "Ὅπως ἡ τεχνοτροπία παντὸς ἀληθοῦς καλλιτέχνου πρὸ παντὸς καθορίζεται ἐκ τῆς ιδίας αὐτοῦ σχέσεως πρὸς τὴν φύσιν, οὕτως ἡ ἀριστοτεχνικὴ τεχνο-

τροπία τοῦ Γύζη εἶνε ἀποτέλεσμα ἐκτάκτως βαθείας μελέτης τῆς φύσεως.

Ἡ καλαισθησία τοῦ Γύζη, ἥτις ἐξηυγενίσθη διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρίστων προτύπων καὶ ἐτελειοποιήθη δι' ἀκαταπονήτου ἀσκήσεως, ἐπροφύλαττεν αὐτόν ἀπὸ τὴν μηχανικὴν ἀπομίμησιν τοῦ καθ' ἑκάστην προσπίπτοντος εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἐκ τῶν σπουδῶν καὶ τῶν σκαρφημάτων του βλέπομεν ὅτι μόνον ἐκλεκτὰ πράγματα ἤρεσκετο νὰ σημειώῃ. Μόνον τὸ τεχνικῶς ἰδιουφές, τὸ ἐκφράζον ἀτομικότητα, δεσμεύει τὸ βλέμμα τοῦ ἀληθοῦς καλλιτέχνου καὶ θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ ἄξιον ἀπεικονίσεως. Καὶ εἰς τὰ ἀπλούστατα σκαρφήματα τοῦ Γύζη καταφαίνεται ἐναργῶς ἡ εὐγενὴς αὐτῆς ὕψις τῆς Τέχνης. Πανταχοῦ εὐρίσκομεν ζωὴν καὶ ιδέας, παντοῦ αἰσθανόμεθα ὑψηλότερόν τινα σκοπὸν καὶ παλλομένην ἀντίληψιν.

Μολονότι τὴν τέχνην τοῦ καλλιτέχνου μόνον εἰς εἰκόνα ἀποπερατωθεῖσαν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἐν τούτοις τὰ σκαρφήματα αὐτοῦ ἀποκαλύπτουν εἰς τὸ ἡσυχαιότατον βλέμμα μερικὰ μυστικά τῆς τέχνης του.

Εἰς τὴν ἐντελῆ εἰκόνα τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ ἐλκύει πρὸ παντὸς ἡ ἀπεικονιζομένη ιδέα, κατὰ τὸν τρόπον βεβαίως τὸν ὁποῖον θέλει ὁ καλλιτέχνης, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παρακο-

λουθήσει κανείς τὸν καλλιτέχνην διὰ τῶν ἐλικοειδῶν δρόμων τῆς τεχνοτροπίας του μέχρι τῆς πηγῆς τῆς ἐμπνεύσεώς του, τῆς φύσεως. Ὅστις ὅμως διὰ τῆς μελέτης τῶν προσχεδιασμάτων διέτρεξε τὸν δρόμον τοῦτον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ τοῦ καλλιτέχνου, δύναται νὰ ἐπαινῇ εἰς τὸ πλῆρες ἔργον τὴν φύσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ, ἐξωραϊσμένην καὶ φωτισμένην ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ καλλιτέχνου.

Ἐτι περισσότερο ἢ ἄμεσος σχέσις τοῦ καλλιτέχνου πρὸς τὴν φύσιν καταφαίνεται εἰς τὰ ἐπιγραφέα, τὰς εἰκόνας τῆς νεκρᾶς φύσεως. Εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα λείπει συνήθως πᾶσα σχέσις πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Δέσμη ῥόδων ἢ διάταξις μαγευτικῶν σκευῶν τί δύναται νὰ μᾶς εἰπὼν περὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τὸν ἄνθρωπον ζητημάτων τῆς ζωῆς; Καὶ ἐν τούτοις! Πόσον ἔκτακτον καλλιτεχνικὸν θέλημα εἴμπορεῖ νὰ παραγάγῃ μία καλὴ τοιαύτη ζωγραφία! Ὁ Γύζης διαπρέπει εἰς τὴν τέχνην ταύτην. Ἀξιόθαύμαστος εἶνε ἰδίως ἡ ἀβρότης τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων, ἡ τεχνικωτάτη σύνθεσις τοῦ κατ' ἐξοχὴν χαριέντος καὶ αἰ εὐστοχοὶ ἀντιθέσεις εἰς τὰ χρώματα καὶ εἰς τὰς μορφάς. Ἡ τόλμη τοῦ καλλιτέχνου εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τεχνικῶν του μέσων εὐρίσκει ἐδῶ περισσότεραν ἐλευθερίαν, διότι ὑποχωρεῖ ἐνταῦθα ἡ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σκέψις. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀριθμεῖ πολλοὺς καὶ μεγάλους θριάμβους ὁ Γύζης.

Καὶ εἰς τὰ σκαριφήματα καὶ εἰς τὰς ἐντελεῖς εἰκόνας, ἀξία θαυμασμοῦ εἶνε ἡ ἔκτακτος λεπτότης τοῦ αἰσθηματός του ὡς πρὸς τὴν μορφήν. Αἱ μεγάλα ἀναλογίαι τῶν ἀντικειμένων τηροῦνται πάντοτε μετ' ἐπιτυχίας. Ἡ τάσις τοῦ καλλιτέχνου νὰ ἐντείνῃ τὰς ἀναλογίας τοῦ μήκους ἐν σχέσει πρὸς τὰς τοῦ πλάτους καὶ βάθους δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς πλημμυρὴ ὀπτικήν ἀντίληψιν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι ἡ Τέχνη του ἐν γένει εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸ ὑψηλόν, ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ μάλιστα εἰς τὸ ὑπερφυσικόν.

Κεφαλή (σκαριφήμα).

Ἄλλοι ζωγράφοι περιπίπτουν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἱχνογραφοῦν μὲ τὰ χρώματα ἀντὶ νὰ ζωγραφοῦν δι' αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Γύζης ἠδύνατο νὰ καυχῇ ὅτι ἄφινε νὰ κυριαρχῇ τὸ χρῶμα χωρὶς νὰ περιπίπτῃ εἰς ἀτονίαν. Τὸ βλέμμα του τὸ ἀσκηθὲν εἰς τὰ θαύματα τῶν χρωμάτων τῆς Ἀνατολῆς εἶχε τόσον προσοικειωθῇ τὴν μαγικὴν δύναμιν τοῦ μεγίστου τούτου μέσου τῆς ζωγραφικῆς, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποτιμῇ τὴν ἀξίαν του. Καὶ τὸ σπάνιον ἐκεῖνο δῶρον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς πρὸς τὸ αἶσθημα τῆς μορφῆς, ἀναφαίνεται καὶ ἐδῶ. Εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν χρωμάτων, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν πρὸς ἐκφράσιν ὀρισμένων συναισθημάτων, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀπλὴν καὶ ἀπερίως ἁβρὰν χρῆσιν τῶν μεταπτώσεων τῶν χρωμάτων ἦτο εἰς τῶν ἀρίστων συγχρόνων ζωγράφων.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ο ΓΥΖΗΣ

ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΩΣ ΕΛΛΗΝ :

Ἡ Φύσις, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀνεξάντλητον ἀγάπην καὶ τὴν ἀφθαστον στοργὴν μητρὸς πονετικῆς πλάττει τὰ ἐξαιρετικὰ πλάσματά της, καὶ μὲ περισσὴν λατρίαν γαλουχεῖ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀστερευτῶν πηγῶν τοῦ κόλπου της, ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Γύζη μαζὴ μὲ τὸ ὑπέροχον χάρισμα τῆς Τέχνης καὶ τὰ ζηλευτὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἀναδεικνύουν τὸν τέλειον ἄνθρωπον, τὸν φιλόπατριν ἄνδρα, τὸν ποθεινὸν σύζυγον, τὸν λατρευτὸν πατέρα, τὸν πολυφίλητον ἀδελφόν, τὸν γλυκὺν φίλον, τὸν ἀληθινὸν διδάσκαλον.

Τὴν εἰκόνα αὐτὴν ἀκόπως καὶ μὲ διαύγειαν βλέπει τις εἴτε ἀναλύων τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ καλλιτέχνου, τὸν ἥρεμον καὶ σιγῆλόν ὡσὰν ρυακίου, σιγῆλὰ κυλινδούντος διαμέσου ὁμαλοῦ κάμπου τὸ ἀρρυτίδωτον νῆμά του, εἴτε ἀναγινώσκων τὰς ἐπιστολάς τὰς ὁποίας ἐστελλεν ἀπὸ τὴν ξένην πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους.

Αἱ ἐπιστολαὶ του πρὸ πάντων, βγαλμένα ἀπὸ τὸ ξεχείλισμα τῆς καρδιᾶς, γραμμένα μὲ τὴν θέλγυσαν ἀτμημελῆσιαν τῆς εἰλικρινείας, διὰ χειρὸς ἐξοικειωμένης μὲ τὸν χρωστήρα μᾶλλον παρὰ μὲ τὸν κάλαμον, ἐγκλείουν ἀκτίνας πνεύματος ὑπερέτερου καὶ θαλπωρὴν ἀγάπης τρυφερᾶς, καὶ παρουσιάζουν πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ ἀναγνώστου φωτεινοτάτην ἀσυγκρίτως ψυχὴν ποιητοῦ - καλλιτέχνου καὶ φιλοσόφου - καλλιτέχνου. Εἶνε ὡσὰν γλαυκὸς καθρέπτης λίμνης λησμονημένης ἀπὸ ἀνεμον ἢ ἀκάτιον, κατοπτρίζουσης μὲ ἀνεπιτήδευτον ἀλήθειαν τὰς σκέψεις του ὅλας καὶ τοὺς πόθους καὶ τοὺς πόνους καὶ τὰς ἐλπίδας — ὦ! τὰς ἐλπίδας, τῶν ὁποίων τὰ ἀκούραστα πτερὰ τὸν συνώδευσαν ἕως τὴν ἐσχάτην πνοήν.

Ἡ καρδιά τοῦ καλλιτέχνου, πλασμένη ὅλη ἀπὸ τὸν ἀτίμητον χοῦν τῆς ἀγάπης καὶ κρατούσα παντοτεινὰ ἄσβεστον μέσα της τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἐστίας, διέχυσεν εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτὰς μύρα ἀπαύστου γλυκύτητος καὶ ἀνεξάντλη-

του καλωσύνης καὶ ὑπεράνω ὅλων ἡρεμίας ἀγάστην καὶ γόησαν, τὴν ἡρεμίαν τοῦ δικαίου.

Ποῖα ποίησις ἀφελείας καὶ στοργῆς πρὸς τὰ ποθητὰ του πρόσωπα καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους, μακρὰν τῶν ὁποίων μία καλὴ καὶ μία κακὴ Μοῖρα τὸν ἐστειλαν νὰ ζήσει, μίαν συννεφιασμένην αὐγὴν Σεπτεμβρίου, διαχέεται εἰς τὰς ἀπλὰς αὐτὰς γραμμάς :

«Διὰ τὸ νέον ἔτος σοῦ εὐχομαι ὅ,τι καλὸν εἴμπορεῖς νὰ φαντασθῇς καὶ ὡς μποναμὰ σοῦ προσφέρω μίαν θεσοῦλα εἰς τὴν καρδιά μου, ἐλπίζων, ὅτι θὰ τὴν ὑποφέρῃς εὐχαρίστως, διότι ἐκεῖ θὰ εὕρῃς καὶ ἄλλους συγγενεῖς σου καὶ φίλους σου. Θὰ εὕρῃς καὶ ξένους ἀλλ' ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους, θὰ εὕρῃς καλλιτέχνους καὶ ποιητάς, ἐπιστήμονας καὶ ἐργάτας τοῦ καλοῦ, θὰ εὕρῃς καὶ ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες θὰ ἐγίνοντο ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν ἡ τύχη νὰ γίνουν, δηλαδὴ τοὺς σπόρους ἐκείνους, οἵτινες ἔπεσαν ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους. Ἡ ψυχὴ μου συμπάθει πρὸς τὰ τοιαῦτα ὄντα, διότι ἐκ πείρας ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι ἀγγέλου φύσημα μὲ ἔσπρωξε καὶ μὲ ἔρριψεν εἰς γῆν καρποφόρον».

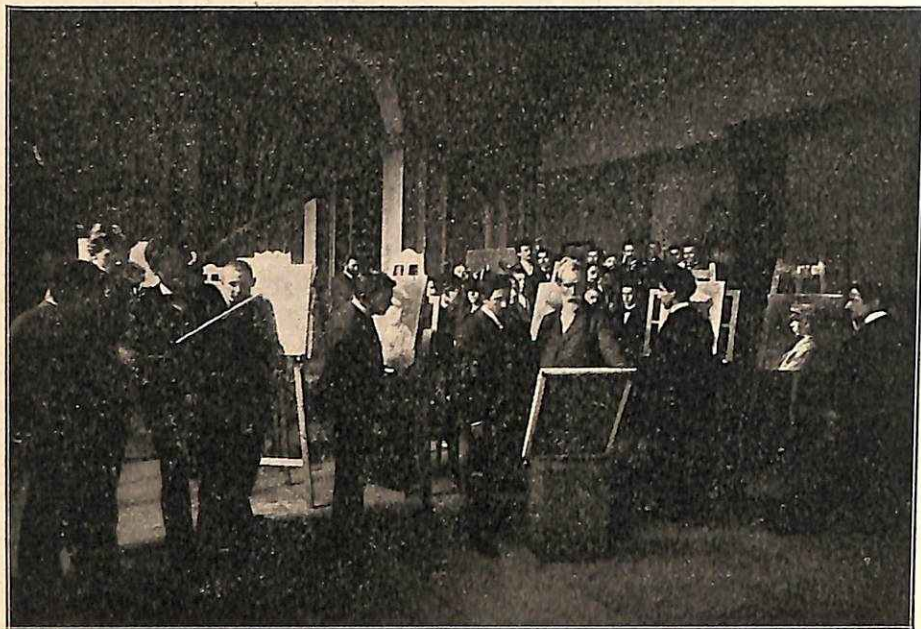
Ἡ ἰδέα τῆς Πατρίδος καὶ ὁ πόθος τοῦ μεγαλείου της, ὡσὰν μαγικὴ δύναμις τὸν εἴλκυε καὶ ἐφόρετο πρὸς τὴν Ἑλλάδα του μὲ τοῦ νοῦ τὰ πτερὰ. Καὶ τῶσων ἐτῶν βίος μέσα εἰς μεγαλοῦ πόλιν, ὡσὰν τὸ Μόναχον, βίος δόξης καὶ τιμῆς, δὲν ἴσχυσε νὰ τὸν μεταβάλῃ. Ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη του ἦτο νέα πάντοτε καὶ πάντοτε ἀκμαία ἢ λαχτάρα του πρὸς τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη τὰ πρῶτά του βήματα.

Τοῦ ἐσπάρασσε τὰ στήθη τὸ ἄλγος κατὰ τὰς πικρὰς καὶ κατηραμένας ἡμέρας τοῦ 1897. Καὶ μ' ἐπικὴν ἀληθινὰ γλώσσαν ἔγραφε πρὸς τινὰ τῶν οἰκείων του :

«Τόμους ὀλοκλήρους ἔπρεπε νὰ σοῦ γράψω ὅπως σοῦ ἐκφράσω τὰ σημερινὰ μου αἰσθήματα. Ἐννοεῖς τί αἰσθάνομαι καὶ πόσον ψυχικῶς ἀγωνιῶ διὰ τὴν πολυκαταπημένην μου ὠραιότητα

και ενδοξοτάτην Πατρίδα μου Ἑλλάδα καὶ πόσον ἐξανίσταμαι διὰ τὸ ἄδικον καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν αἱ κατ' ὄνομα πολιτισμέναι κυβερνήσεις μετέρχονται κατ' αὐτῆς. Ἐάν ἦμην Ζεὺς, ὅλους τοὺς κεραυνούς μου θὰ ἐκένουν κατὰ τῶν ἐξ καὶ τῆς ἐβδόμης, ἐάν Ποσειδῶν,

ἐθλίβαν, οὕτω καὶ αἱ μικραὶ τῆς ἀδυναμίας καὶ τὰ μικρά τῆς πάθῃ τὸν ἐνδιέφεραν καὶ τὸν συνέκινουν. Ἴδου τί ἔγραφε κάποτε πρὸς οἰκεῖόν του, ὁ ὁποῖος τοῦ παρεπονείτο διὰ τὸν καύσωνα τῶν Ἀθηναίων κατὰ ἓν ἀπὸ τὰ τελευταῖα θέρη, μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε ἀπλότητα καὶ χάριν, ἀλλὰ

Ὁ Γύξης διδάσκων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ.

θ' ἀναποδογύριζα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς πολυμάρτυρος Κρήτης τὰ νερά τῆς θαλάσσης».

Καὶ παρακάτω :

«Δὲν ἤμπορῶ ἀκόμη νὰ ἐννοήσω εἰς τί ἔπταισεν αὐτὴ ἡ ἐνδοξος παλαιὰ Ἑλλὰς καὶ ἔπρεπε νὰ καταδικασθῇ πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν εἰς τὸν σπαραγμὸν καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἰσχυροτέρων βαρβάρων. Μήπως διότι ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην καὶ διότι ἤλλαξε τοὺς Θεοὺς αὐτῆς, ἢ μήπως διότι εἶνε ὡραία καὶ γλυκεῖα; Ἴσως τὸ τελευταῖον. Ἀλλ' ἂν τὸ τελευταῖον τοῦτο, πότε λοιπὸν θὰ τὸ ἐννοήσωμεν καὶ θὰ φροντίσωμεν νὰ γίνωμεν ἄξιοι τοῦ Παραδείσου τούτου; Ἴσως αὕτη θὰ ἦτο ἡ ὁδός, ἥτις θὰ ἔφερε τοὺς ἀδελφούς μας Κρήτας, Μακεδόνας καὶ λοιποὺς πρὸς τὴν Μητέρα Πατρίδα...»

Ἀλλὰ ὅπως οἱ μεγάλοι πόνοι καὶ αἱ μεγάλαι χαραὶ τῆς Πατρίδος τὸν ἐχαροποιοῦν ἢ τὸν

καὶ μὲ τὴν πρακτικότητα τὴν ὁποίαν τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον μέσα ἔζη, τοῦ ἐνέπνεε :

«Σὰς συλλυποῦμαι ὅτι ὑποφέρετε ἀπὸ τόσῃν ζέσῃ. Εἰς τοῦτο πταίετε σεῖς οἱ ἴδιοι. Ἐὰν δενδροφυτεύσετε, θὰ εὑρουν τοῦλάχιστον τὰ παιδιὰ καὶ ἐγγόνια σας δροσερώτερον κλίμα. Κρίμα εἰς τὴν ὡραίαν Ἑλλάδα μας! Μόνον τοὺς σπόρους τῶν ὀπωρικῶν τὰ ὁποῖα τρώγετε ἂν ἐρρίπτετε εἰς τὴν γῆν, τὴν ἀγίαν γῆν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ θὰ σὰς ἐδώριζε δένδρα. Πολλὰ θὰ ἐχάνοντο ἀλλὰ καὶ πολλὰ θὰ ἐμεγάλωναν».

Παρὰ τὸν Πόνον τὸν ἰσχυρόν, ὁ ὁποῖος αὐτομάτως καὶ ἄθελά βλαστάνει καὶ ἀνθεῖ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀληθινοῦ τεχνίτου, τὸν Πόνον, τὸν ὁποῖον γεννᾷ ἡ ἄληκτος πάλῃ τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ ὑπερκοσμίου πρὸς τὴν πραγματικότητα τὴν ἐγκοσμίαν καὶ ἡ ἀέναος πικρία τῆς ἀμφιβολίας, ἐβλάστανε πάντοτε ἄμετρος καὶ

ἀμάραντος ἡ Νοσταλγία τοῦ ξενιτεμένου τέκνου τῆς Πατρίδος. Καὶ μόνον ἡμεῖς θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποκριθῶμεν εἰς τὸν γερμανὸν κριτικόν, ὁ ὁποῖος ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀλληγορικῶν του συνθέσεων καὶ παρατηρῶν, ὅτι ἐφ' ὧν τῶν μορφῶν ἀναγινώσκειται κρύφιος τις πόθος, διηρώτα : «Τί τάχα, τὸν ὑπηγόρευσεν; Ἡ πρὸς τὴν γῆν τῆς Πατρίδος τάσις τοῦ ξενιτεμένου Ἑλλήνου; ἢ ὁ τῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος πόθος τοῦ τεχνίτου; ἢ ἡ συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς πάντα εὐγενῆ θνητόν;»

Γράφων τὸν Αὐγούστον τοῦ 1895, μικρὸν πρὸ τοῦ ὀλιγομήνου εἰς Ἀθήνας ταξειδίου του καὶ προαγγέλλων τὸν ἐρχομὸν του μὲ ποίους τόνους ἀβρὺς καὶ λιτοὺς ζωγραφίζει τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησιν τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπροξένει ἡ ἰδέα τῆς ἐπανόδου ἀνάμεσα εἰς τὰς παιδικὰς του ἀναμνήσεις καὶ τάγαπημένα τοπία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπάνω εἶδε κατὰ πρῶτον κ' ἐμελέτησε τὸ χρῶμα καὶ τὸ φῶς!

«Τὸ πρὸ τόσων ἐτῶν σχέδιόν μου νὰ ἔλθω εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ σὰς ἴδω· νὰ ἐπανίδω τὴν Πατρίδα μου, τὰ ἀδελφία μου, τοὺς φίλους μου, νὰ ἴδω τὴν θάλασσαν, τὴν ὁποίαν ἀγαπῶ καὶ φοβοῦμαι, τὸν ζωγραφιστὸν ὀρίζοντα τῶν Ἀθηναίων, Θεοῦ θέλοντος, πραγματοποιεῖται μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Τὸ ὄνειρον αὐτὸ μοῦ φέρει διαδοχικῶς χαρὰν, λύπην, φρίκην, γλυκύτητα. Τὸ πρῶτ' χαίρω, πρὸς τὸ ἐσπέρας φρίττω· περίεργον, περίεργον...»

»Ἄν ἰδῇτε ὅτι πολὺ συγκινοῦμαι, στείλατέ με πάλιν ὀπίσω, διώξατέ με πάλιν ἀπὸ τὰ ξένα...»

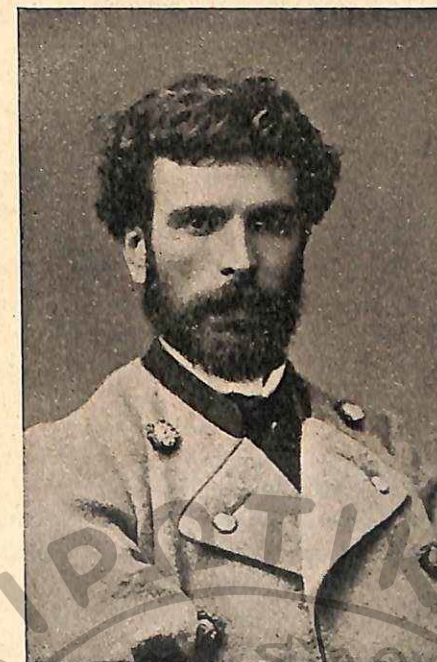
»Θέλω νὰ ἴδω τὸν Παρθενῶνα, τὰς ἀρχαιοτήτας, τὴν Ἐλευσίνα, Σαλαμῖνα, Μέγαρα, Ἀἴγιον, Πόρον, Καισαριανήν, Πεντέλην κλ. Θέλω νὰ τὰ ἴδω πάλιν...»

»Πρὸς τὸ παρὸν χαιρετίσατέ μου τὴν Ἀρόπολιν, τὸν Λυκαβηττόν, ὄλα, βουνὰ καὶ θάλασσαν καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον τῶν Ἀθηναίων».

Ἡ συγκίνησις τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη ὁ καλλιτέχνης πατῶν καὶ πάλιν τὸν πόδα ἐπὶ τῆς ἀγαπημένης πατρίδας γῆς ἦτον ἀκράτητος. Δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Θεμιστοκλέους ἐργαστήριον τῶν ἐφηβικῶν του χρόνων, διότι ἐφοβεῖτο τὸν κλονισμόν τὸν ὁποῖον θὰ ὑφίστατο, βλέπων τοὺς πενιχροὺς ἐκείνους τοίχους οἱ ὁποῖοι ἐνέκλεισαν μὲ στοργὴν τὰς πρώτας του δειλὰς γραμμὰς καὶ ὅπου κρέμανται

ἀκόμη, αἱ σεβάσμιαι μορφαὶ τῶν γονέων του, δύο ἀπὸ τὰ πρῶτά του ἔργα.

Ἡ ἀγάπη του καὶ τὸ φίλτρον τὸ πατρικὸν πρὸς τοὺς μαθητάς του θὰ ζῇ παντοτεινὰ εἰς τὴν μνήμην των. Ναοῦ θυσιαστήριον ἦτο τὸ ἐργαστήριόν του καὶ ἱεροφάντης πιστὸς καὶ θεόπνευστος ὁ διδάσκαλος, καὶ ἱεροτελεστία ἡ διδασκαλία του, καὶ ἀνέβαιναν ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τῆς αἰωνίας Τέχνης τὰ ἥρεμα λόγια του. Οἱ

Ὁ Γύξης νέος.

μαθηταὶ του, τῶν ὁποίων τὰς πρώτας ἀσταθεῖς πτήσεις ἔφερε πρὸς τὰς σφαῖρας τοῦ Ὠραίου μὲ τὰ ἰσχυρὰ πτερὰ τοῦ στοργικοῦ γερανοῦ, δὲν λησμονοῦν ποτὲ τὰς ἡμέρας, τὰς ὁποίας ἐπέρασαν μαζὶ του εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου. Ἦτο δι' αὐτοὺς πάντοτε ὁ ἀγαθὸς πατήρ, ὁ ἀφελὴς ὅσον καὶ βαθεὺς σύμβουλος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπροπώνει καὶ τοὺς ὠδηγεῖ, ὅπως λέγει κάπου ὁ Μυσσέ, «ἕως εἰς τὸν βωμόν τῆς Σκέψεώς του».

Ἐκαθήμεθα, γράφει εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν του, κ' ἐκυττάζωμεν τοὺς ἀμαυροὺς μελαγχολικοὺς ὀφθαλμούς του. Ἀγάπη ἔλαμπε μέσα εἰς

αὐτοὺς—μόνον ἀγάπη. Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ διε-
χύνετο θαυμασίως εἰς τὰς καρδίας μας καὶ διαρκῆς
εἰρήνην ἐβασίλευεν ἐντός μας, ὅταν ἀφίναμεν
τὸν Διδάσκαλον».

Ὅταν τὸν ἐζήτησεν ἡ Κυβέρνησις νὰ ἔλθῃ εἰς
τὰς Ἀθήνας διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς
καλλιτεχνικῆς σχολῆς, πόσῃν χαρὰν ἠσθάνθη!
Με ποίους παλμοὺς ἀνελογίζετο τὰς εὐδαίμονας
ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐπερίμεναν ἐδῶ ὑπὸ τὸν
γαλάζιον οὐρανόν, ὑπὸ τὸν χρυσόν ἥλιον, μέσα
εἰς τὰ μενεξεδένια βουνὰ καὶ τοὺς ὀλοπράσινους
κάμπους! Ἀλλὰ ἡ παλιννόστησις ἦτον ἀδύνα-
τος τότε. Ὑπέφερεν ἀπὸ διαρκῆ κ' ἐξαντλητικὸν
πυρετόν.

Κ' ἔγραψεν:

«Εἰπέ τους ὅτι εἶμαι ἀκόμῃ ὁ ἴδιος· ἐκεῖνος
τὸν ὁποῖον εἴξευραν, ὅτι ἔχω νοσταλγίαν καὶ ὅτι
εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν εἰμποροῦσα νὰ ἔλθω αὐτοῦ
καὶ νὰ ὑπάγωμεν ὅλοι ὁμοῦ εἰς ἓν ἀκρογιάλι,
ὅπως ἐκεῖνο τοῦ Δαφνίου, ὅπου εἶμεθα ἄλλοτε
μαζῇ... θὰ ἐγινόμεν ἐντός ὀλίγων ἡμερῶν
ὕγιης».

Καὶ τώρα ὅπου ἐσπίνονεν ἡ λαμπὰς ἡ φω-
τεινὴ τῆς ζωῆς τοῦ Διδασκάλου καὶ ἡ ἀκαμπτος
Ἀτρώπος ἐκράτει ἀνοικτὸν τὸ στόμα τῆς ἀδυσω-
πῆτου ψαλίδος, κ' ἐφυλλορρόουν γύρω κ' ἐξήνθη-
ζον ὅλον ἐν αἱ ἐλπίδες τῶν οἰκείων καὶ τῶν μα-
θητῶν καὶ τῶν φίλων· καὶ τώρα ὅπου ἡ βωβὴ
δέησις καὶ ὁ βωβὸς κλαυθμὸς συνώδευε τὰς
ὕστερινὰς ἀναλαμπὰς τῶν ἀστραπηδόλων ματιῶν
του, καὶ ἠκούετο ἡ ἀγωνία τῆς μεγάλης ψυχῆς
του, ἡ ὁποία ἐτάνυε τὰ πτερὰ διὰ τὸ τελευ-
ταῖον καὶ ἀγύριστον περυγισμὸν πρὸς τὸ κυ-
νοῦν· καὶ τώρα, ὡς ἂν παιδίον ἀσυλλόγιστον,
ποτισμένον μὲ τὴν ἀγέραςτον ἐλπίδα, δὲν ἤθελε
νὰ πιστεύσῃ τὸν θάνατον.

Κ' ἔγραφε κατὰ τὸν τελευταῖον Νοέμβριον,
ἓνα μῆνα πρὶν κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς:

«Ἡ ἀγάπη ὅλων σας πρὸς με καὶ ὅλου τοῦ
κόσμου, ὅστις μὲ ἐγνώρισεν αὐτοῦ καὶ ἐδῶ, μοῦ
φωνάζει μὲ φωνὴν δυνατὴν ὅτι πρέπει ἀκόμῃ νὰ
ζήσω καὶ θὰ ζήσω βεβαίως, διότι ἀνωτέρα δύ-
ναμις ἐπιβάλλει τοῦτο εἰς τὴν ψυχὴν μου.

» Καὶ ἂν ἀκόμῃ ἐξακολουθῶ νὰ εἶμαι κλινή-
ρης, καὶ ἂν μὲ καίῃ καθ' ἡμέραν ὁ πυρετός, ἐν
τούτοις ἔχω θάρρος καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὅλα
μας τὰ ὄνειρα θὰ πραγματοποιηθῶν. . . .

» Ἐχω, ὡς βλέπετε, πυρετόν ὅχι ἀπὸ ἐκεῖνον
τὸν ἄγιον πυρετόν, ὅστις ἀναβιβάζει τὸν ἄνθρω-
πον εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀλλὰ τὸν τῆς κολάσεως,
ὅστις καταβάλλει δυνάμεις καὶ παραλύει τὰς
χεῖρας. Βλέπετε λοιπόν, ὅτι δοκιμάζω καὶ πάλιν
νὰ σοῦ παίζω ἐπὶ τῆς λύρας τῆς Μούσης».

Κ' ἔπειτα τὸ τιμημένον του σῶμα τὸ ἐδέχθη
ἡ ἀφίλος γῆ τῆς ξενιτειᾶς. Καὶ ὁ λίθος τὸν
ὁποῖον ἐκύλισαν ἐπάνω—ὅχι πάριος, ἀλλοῖμο-
νον!—θὰ δείχνῃ ἐπὶ καιροὺς ποῦ ἐκοιμήθη
τὸν ὕστατον ἀνὴρ ὑπέροχος. Μὲ ἄλγους δάκρυα
ἐπότισαν καὶ ποτίζουν τὸν λίθον σύζυγος καὶ
τέκνα καὶ μαθηταὶ καὶ συνάδελφοι καὶ φίλοι καὶ
θαυμασταί.

Ἄλλος ὅμως τύμβος, μέγας αὐτός, ἀνεγεί-
ρεται ὑψηλὰ εἰς γαλανοὺς αἰθέρας. Τὸν ἀνήγει-
ραν ἡ λατρεία μας καὶ ὁ θαυμασμὸς πρὸς Σέ,
μεγάλῃ Ἑλλην, καὶ εἶνε αὐτὸς ἀσύλληπτος
καὶ ἀνύμνητος ἀπὸ διανοίας, ἀφθαστος καὶ
ἀστόλιστος ἀπὸ χεῖρας, ἀόρατος καὶ ἀθρεκτος
ἀπ' ὀφθαλμούς, ἀφίλητος καὶ ἀψαλτος ἀπὸ στό-
ματα. Καὶ εἰς τὸν τύμβον αὐτὸν τὸν μέγαν
ἐφθασαν μὲ τὰ πτερὰ κουρασμένα ἀπὸ τὸν δρό-
μον τὸν μακρινὸν κ' ἐκύρτωσαν τὰ λευκὰ σώ-
ματα καὶ ἀκούμβησαν τὰ λευκὰ μέτωπα ἀδελ-
φωμένοι μέσα εἰς χρυσὴν φωτονεφέλην ἢ Τέχνην
ἢ Μεγάλῃ καὶ ἢ Ἀγάπῃ ἢ Γλυκεῖᾳ.

ΑΓΙΣ ΘΕΟΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ:

Τοῦ ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας ἐσχάτως ἀπο-
θανόντος ἐμπνευσμένου ζωγράφου Νικολάου
Γύζη τὰ ἔργα μαρτυροῦσι τέχνην, μεγαλεῖον καὶ
καλαισθησίαν. Ὡς ἄτομον δὲ ἦτο ὠραῖος, εὐ-
προσήγορος καὶ εὐγενής.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΟΥΤΟΣ

Θαυμαστής καὶ λάτρις τῶν μεγάλων καὶ
κλασικῶν τῆς ἀρχαιότητος διδασκάλων, ἐξήτει ὁ
Γύζης τὸ θεῖον καὶ ὠραῖον, τὸ εἰς ἡμᾶς ἄγνω-
στον, τὸ δυνάμενον νὰ συναρπάσῃ καὶ νὰ μετα-
φέρῃ εἰς ἄλλας σφαῖρας, τὸ ἐξευγενίζον καὶ αὐτὰς
τὰς πλέον ἀμορφώτους ψυχὰς, καὶ κατώρθωσε,
κατόπιν ἀκαταπονήτου ἐργασίας, νὰ φθάσῃ τὸ
ποθοῦμενον, διαπλάσας ὠραίους καὶ γραφικούς
Ἑλληνικοὺς τύπους, πρὸ τῶν ὁποίων οἱ μεγάλοι
Γερμανοὶ συνάδελφοί του μετὰ θαυμασμοῦ ἀπε-
καλύπτοντο καὶ παρεδέχθησαν ὡς γνήσια τοῦ
καλλιτέχνου δημιουργήματα.

Τὰ ἔργα του, ἀπλὰ εἰς τοὺς χρωματισμούς των,
ἐμφαίνουν τὴν πλήρη περιπαθείαν καὶ λεπτότη-
τος ψυχῆς του, τὴν ἁρμονίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν
εἰς τὸ συνθέτειν καὶ τὴν περὶ τὸ σχέδιον αὐστη-
ρότητά του.

Δ. ΓΕΡΑΝΙΩΤΗΣ

Νεάπολις

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ὅπως τὸ ἐθνικὸν λάβαρον τοῦ Γερμανοῦ
εὐηγγελίστατο τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, οὕτω
καὶ ἡ τέχνη τοῦ Γύζη ἀνήγγειλε τὴν ἀναγέννησιν
τῆς ἐλληνικῆς Καλλιτεχνίας.

Θ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τὸ ἔργον τοῦ περιφανοῦς Ἑλλήνος καλλιτέχνου
Νικολάου Γύζη δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς

δύο χαρακτηριστικὰς περιόδους. Ἡ πρώτη αἰσθη-
τικὴ περίοδος ἀναφαίνεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν
τῇ σχολῇ τοῦ Πιλότυ μαθητείαν, ὅτε ἐξετέλεσε
τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης τῶν γερμανικῶν ὀπλων
καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἔργων ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ βίου.
Ἐν τοῖς ἔργοις τῆς πρώτης περιόδου διακρίνομεν
τὴν ἔμφυτον ἐπαναστατικὴν τάσιν τοῦ πρωτοτύ-
που καλλιτέχνου· ἡ ἐπίδρασις τῆς διδασκαλίας
τῆς σχολῆς τοῦ Πιλότυ δαμάζεται σὺν τῷ χρόνῳ
ἀπὸ τὴν ἐξοχὸν φύσιν τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς καὶ
ἡ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου μορ-
φοῦται νῦν εἰς τὴν ἁρμονικὴν διαβάθμισιν τῶν
χρωμάτων καὶ τῶν γραμμῶν τῆς δευτέρας περιό-
δου. Ἐγκαταλείπει τὸ πεπαλαιωμένον σύστημα
τῆς ζωγραφικῆς κατὰ συνθήκην καὶ ὁ χρωματι-
σμός του λαμβάνει τὸν τόνον ἐξόχου μουσουργή-
ματος. Ἡ περὶ τὸν διαγράμμισμον ἀνέφικτος
δύναμις τοῦ διδασκάλου, ἡ σαφὴς καὶ ἀπείρητος
ἐκδήλωσις τῆς ἐσωτερικῆς ιδέας, ἡ γόνιμος φαν-
τασία πρὸς ἄμεσον παρὰστασιν τῶν προσωπο-
ποιουμένων ἀλληγορικῶν μετὰ τῆς ἡρόμου ἐναρ-
μονίσεως τῶν χρωμάτων ἀναδεικνύουσι τὸν Ἑλ-
ληνα καλλιτέχνην ὡς ἓνα τῶν δοκιμωτέων ἀντι-
προσώπων τῆς παγκοσμίου τέχνης.

Εἰς τὴν μὲν τὴν Νικολάου Γύζη, τοῦ δι-
τῶς ἀγαπητοῦ μου, τοῦ συναδέλφου καὶ φίλου
μου, ἀκόμῃ ὀλίγα εἰλικρινῇ δάκρυα θὰ χύσω. Ὁ
θάνατος, ὅστις προώρως τὸν ἀφῆρπασεν ἐν πλή-
ρει δρᾶσει καὶ ἀκμῇ ἐν τοῦ ταλάντου του, ὁ
θάνατός του ὁ πρόωρος μ' ἐστέρησε τῆς γλυκυ-
τάτης ἐλπίδος, τὴν ὁποίαν ἔτρεφον ἀπὸ τῆς
ἐνταῦθα ἐλευσεώς μου, ὅτι θὰ τὸν εἶχον συμμα-

χητήν εἰς τὸν πολύμοχθον ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνα τῆς Τέχνης, πεποιδῶς ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ κατάρτισις καὶ μόρφωσις του μεγάλως θὰ συνετέλει εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ Καλοῦ ἐν τῇ χώρᾳ μας.

Τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον δεόντως ἐξετιμῆθη ὑπὸ τοῦ παρόντος, θὰ τὸ κρίνῃ τὸ μέλλον. Ἐγὼ ἀρκοῦμαι νὰ ἐκφράσω καὶ πάλιν τὴν λύπην μου καί, ἀφοῦ ἐπαινέσω τὴν διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τιμητικοῦ καὶ ἐπιμνημοσύνου τούτου τεύχους, νὰ εὐχηθῶ ὅπως ἡ Κυβέρνησις, ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς τέχνης μερίμνῃ, εὐδοκήσῃ ν' ἀγορασθῶσιν, ἂν ὅχι πάντες, μέρος τοῦλάχιστον τῶν καταλειφθέντων πινάκων του πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις καταρτιζομένης Πινακοθήκης, ἧς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ἑφορος.

Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

Ὁ Γύζης ἐξήτησε τὴν τέχνην ἐν τῇ ιδέᾳ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του σταδίου ἀπέδωκε τὴν φύσιν ἐν τῷ ἐκπάλῳ της κάλλει· εἶτα ἔστρεψεν ἐν ἑαυτῷ τὸ βλέμμα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του ἠντλήσεν εἰκόνας· ἐθυσίασε τὸ χρῶμα εἰς τὴν γραμμὴν, τὸ ἅπλετον φῶς εἰς ἡμίφως ποιήσεως ὀνειρώδους. Ἐπέτυχε τελείως; Δὲν ἔχω τὴν τόλμην ν' ἀποφανθῶ. Γνωρίζω μόνον ὅτι τὸν ἡσθάνθη πλεῖστον ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτήν.

ΒΥΡΩΝ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐγὼν τὸν θαυμασμόν μου μετὰ τοῦ θαυμασμοῦ τῶσων ἄλλων καλλιτεχνῶν, οἵτινες ἐξετίμησαν δεόντως τὸν ἑξοχὸν ζωγράφον μας.

ΣΟΦΙΑ ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ

Ὁ Γύζης κατ' ἐμὲ ἦτο αὐτὴ ἡ καλλιτεχνία· τοῦτο δὲ καταδείκνυται ἰδίως εἰς τὰς τοσοῦτον θαυμασθείσας ἀλληγορίας, αἵτινες εἶνε ἀποκνήματα τοῦ μεγαλοφυοῦς πνεύματός του.

Ν. ΛΥΤΡΑΣ

Ὁ Γύζης κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ἔργου του ἦτο διακεκριμένος ζωγράφος, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἦτο γνήσιος καλλιτέχνης καὶ ὁ πρῶτος τοιοῦτος Ἕλλην μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ὡς ζωγράφος ἤρρεσεν εἰς τοὺς πολλούς, ὡς καλλιτέχνης εἰς ἐκείνους μόνον, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ τὸν ἐννοήσουν. Ὡς καλλιτέχνης πάντοτε μ' ἐνεθουσίαζε καὶ ἡ ποίησις τῶν ἔργων του μὲ ἠνάγκαζε πάντοτε νὰ τὰ ζητῶ, ἐνῶ ὡς ζωγράφος ἀπλῶς μοῦ ἤρρεσε.

Βιέννη

Κ. ΠΑΡΘΕΝΗΣ

Ἐγνώρισα προσωπικῶς τὸν Γύζην πρὸ τριῶν μόλις ἔτων ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῶν ἔργων του τὸν ἐφантаζόμην ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ξανθόν, ὑψηλόν, μᾶλλον τραχὺν καὶ νευρικόν. Καὶ εὐρέθην ἐνώπιον γέροντος, μικροῦ μᾶλλον ἀναστήματος, ὀμιλοῦντος βραδέως καὶ μὲ φωνὴν γλυκυτάτην. Μοῦ ἔκαμαν ἐντύπωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ του. Ὅταν κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ἐξωογονοῦντο, ἐξεβαλλον ἀστραπὰς. Μόνον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του εὗρισκα τὸν Γύζην ὅπως τὸν εἶχα φαντασθῇ.

Πρώτην φορὰν ἔργον τοῦ Γύζης εἶδα εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ 1878. «Τοὺς Ἀρραβῶνας τῶν Παίδων». Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη τόσον ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον μου, ὥστε ἠγόρασα φωτογραφίαν της καὶ πολλάκις εὐρεθείς εἰς ἀμηχανίαν διὰ λεπτομέρειάν τινα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνδύματος προσέφευγα εἰς αὐτήν.

Ὁ θαυμασμός μου οὗτος πρὸς τὴν ἐθνογραφικὴν ἀκρίβειάν του δὲν ἐλαττώνει τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὴν σοφὴν σύνθεσιν τῶν εἰκόνων του καὶ διὰ τὸ σχέδιόν των τὸ τόσον καθαρόν.

Κατὰ τὴν ἐν Μονάχῳ μακρὰν διαμονήν του ἡ τέχνη τοῦ Γύζης ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν. Ἡ νέα τάσις του ἦτο καταφανὴς εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔστειλεν εἰς τὴν τελευταίαν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τῶν Παρισίων. Ὁ μέγας πίναξ του, ὁ ἐκτεθείς εἰς τὸ γερμανικὸν τμήμα, ἐνεῖχε γλυκεῖαν ἁρμονίαν, ὁπαλλίνους ὀνειρώδεις τόνους· ποίαν δὲ ἀντίθεσιν ἀπετέλει πρὸς ἄλλο αὐτοῦ ἔργον, εἰς τὸ

ὁποῖον ἡ παλμώδης ζωὴ τοῦ ζωγράφου ἔψαλλεν ὅλην τὴν κλίμακα τῶν χρωμάτων!

Κάϊρον

Θ. ΡΑΛΛΗΣ

ματὰ του ὅχι μόνον ἐπροξένει ὁ Γύζης καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ συνέτεινε δι' αὐτῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλον πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ αἰσθήματος, ἀληθῆς ἀπόστολος τοῦ σκοποῦ ἐν γένει τῆς καλλιτεχνίας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα.

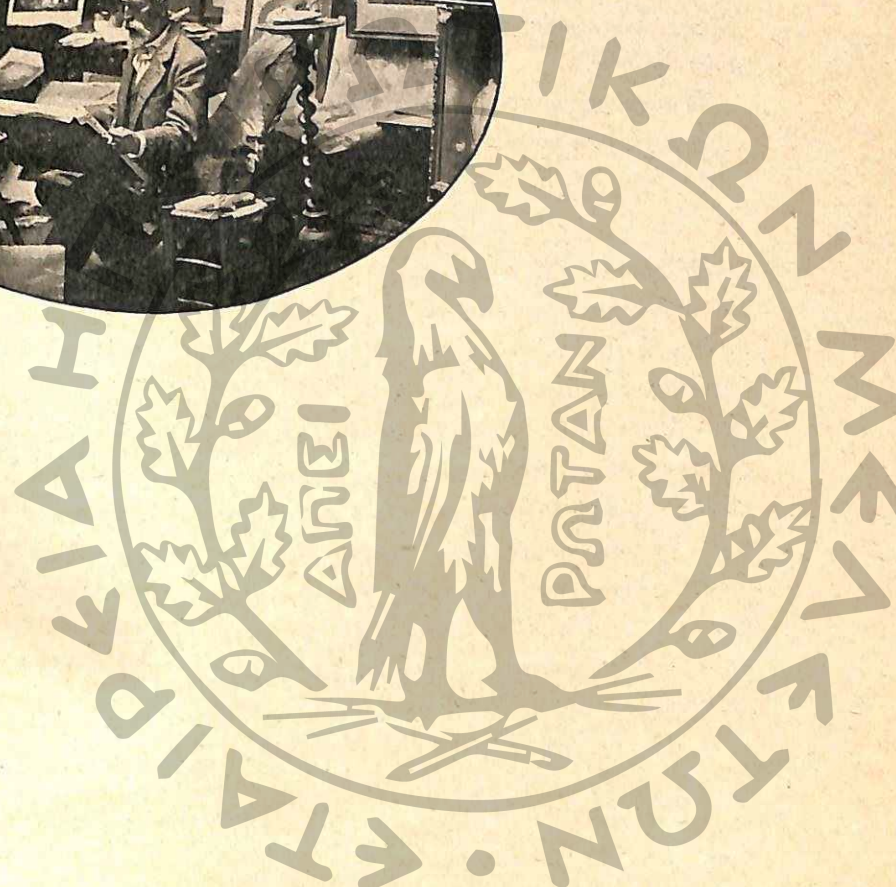
Μόναχον

Σ. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

Τὸ μέγα καλλιτεχνικὸν ἄλυστον τοῦ Γύζης δύναιται νὰ χαρακτηρίσω ἀκριβῶς ὅταν εἶπω συντόμως ὅτι ἐκ τῶν συγχρόνων ζωγράφων εἶνε ὁ μόνος, ὅστις πνευματικῶς ἔδειξε μεγαλειότητα συγγένειαν πρὸς τοὺς ἀθανάτους καλλιτέχνους τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τοὺς ἐννοοῦντας τὰ ἀριστουργήματα

Ὁ Γύζης ὑπῆρξεν ἑξοχὸς ἄνθρωπος καὶ ἑξοχότερος καλλιτέχνης. Τὰ ἔργα του δὲ ἐθαύμασα πάντοτε.

Γ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ :

Εἰς τὸ μέσον καὶ ἄνωθεν τοῦ διπλώματος, μακρὰν, φαίνονται τὰ ξρεῖπια τοῦ Παρθενῶνος. Ἐπ' αὐτῶν κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Περὶ τὸν Παρθενῶνα προβαίνει λαμπαδηφορία, τῆς ὁποίας τὰ φῶτα καὶ οἱ καπνοὶ μόνον φαίνονται καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ πρόσω. Ὅπισθεν τῶν ξρεῖπιων, διασκορπίζων τοὺς πυκνοὺς καπνοὺς, φαίνεται ἀνυψούμενος μέγας φοῖνιξ. Ἐμπρὸς δεξιᾷ, ἀναφαίνεται ἡ πάλιν ἐμψυχωθεῖσα Ἀπτερος Νίκη, ὡς ἄγαλμα ὥραϊον καὶ ζωντανόν, κρατοῦσα κλάδον ἐλαίας, ὅπως εὐαγγελίσῃ τὴν εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος καθημένην Ἑλλάδα. Ἡ Ἀπτερος Νίκη τρέχουσα σταματᾷ ὅπως μὴ ταράξῃ αὐτήν, ἀκούουσιν ἐκτελούμενον παρὰ τοῦ ὀπισθεν αὐτῶν ἰσταμένου χρόνου ὕμνον παλαιᾷ λαμπρᾷ ἐποχῇ καὶ βυθισμένην εἰς ἀναμνήσεις. Εἰς τὸ θέαμα τοῦτο πετοῦν αἱ γλαῦκες ἐκ τῶν ξρεῖπιων καὶ μία, ἡ τῆς Ἀθηνᾶς, προχωρεῖ νὰ καθίσῃ πλησίον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Νίκης ἀναγλύφου, τοῦ παριστάμενου δολμψιακοῦς ἀγῶνας.

Ἡ περιγραφή μου εἶναι ἄσχημος, πιστεύω ἡ ζωγραφιά μου νὰ εἴνε ὥραιότερα.

1896

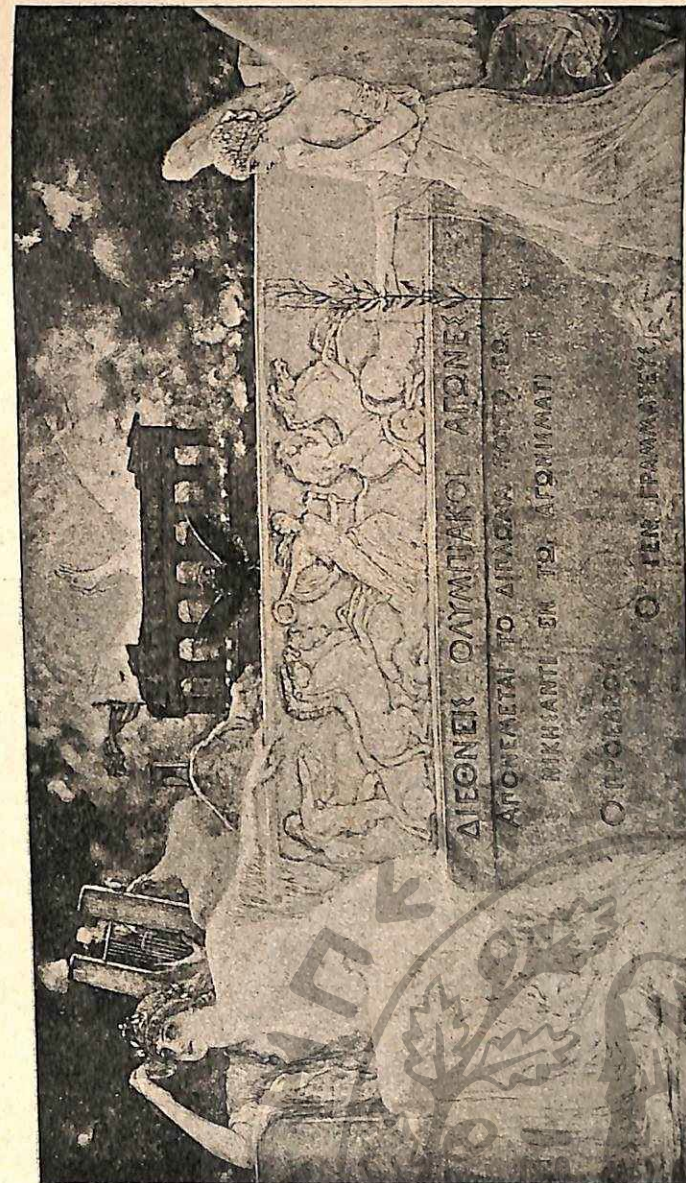
Πόλεμος !! Τὸ φορικωδέστερον τοῦτο προῖον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἰσχύος, τὸ τερατούργημα τοῦτο τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι βεβαίως οὐχὶ τοῦ Θεοῦ ἔργον, ὅστις ἔπλασεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ὅστις ἦτο ὀπισθεν τοῦ Θεοῦ κεκρυμμένος καθ' ἣν στιγμήν ὁ Θεὸς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ ὥραϊον πλάσμα του τὴν πνοήν. Τόσον τὰ ἄτομα ὅσον καὶ τὰ ἔθνη κατέχονται ὑπὸ τοῦ αἰσθηματος τοῦ κατακτῆν, τῆς ἀπληστίας καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ...

1897

Σοῦ ἀπαντῶ εἰς τὴν ἰδέαν σου. Τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον κατέχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτὸ ἐξ οὐρανοῦ, ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φύσις παίζουσα δημιουργεῖ καὶ ὁ μέγας τῆς κανὼν εἶναι ἡ συντήρησις τοῦ εἶδους καὶ ἡ ποικιλία, εἰς τὸν μὲν δίδει (χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ) ὀλιγώτερον πνεῦμα, εἰς τὸν δὲ περισσώτερον· σπανίως τὸν ἀφίνει χωρὶς αὐτό, ὅπως καὶ σπανίως σπαταλᾷ αὐτὸ εἰς ἓν ἄτομον. Τόσον λοιπὸν τὸ πολὺ ὅσον καὶ τὸ ὀλίγον εἶναι ἀνάγκη νὰ καλλιεργηθοῦν ἐκ νηπιότητος, ὡς τὸ ἐκλεκτότερον ἄνθος τοῦ οὐρανοῦ, ὅπερ καλλιεργούμενον φθάνει εἰς τὰ ὕψη, ὁπόθεν κατῆλθε, καὶ ζητεῖ μεγαλείτερον φῶς, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ζητεῖ (ἀλλὰ ματαίως) τὸν Θεὸν τὸν δημιουργόν του. Μὲ τοῦτο ἐννοῶ ὅτι κάθε θνητὸς ἔχει τὸ πνεῦμά του, ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ, νὰ μεγαλώσῃ, νὰ εὐρυνθῇ, καὶ ὅταν εἶναι τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ δύναται νὰ διέρχονται δι' αὐτοῦ αἱ ποιητικαὶ φαντασίαι καὶ τὰ φευγαλέα ὄνειρα, μοῦ φαίνεται ὅτι τὰ παραδείγματα μᾶς διδάσκουν ὅτι τὸ μεταξὺ τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ἀποτυπώσεως αὐτῶν εἰς ἔργα ὑπάρχον μέγα διάστημα κατακτᾷ ἀνθρώπινον καὶ ἐπομένως δυνατόν.

Ὅταν τὸ πνεῦμα εἶναι εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν καὶ ἔχῃ θέλησιν σιδηρεῖν, τότε τρυπᾷ βουρὰ ἐν ἀνάγκῃ, καὶ κάμνει τὸν τραυλίζοντα Δημοσθένη, τὸν μεγαλείτερον ῥήτορα τῆς οἰκουμένης. Λοιπὸν τὸ πρῶτον εἶναι ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καλλιεργούμενον εὐρύνεται, τὸ δεύτερον εἶναι τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκφρασθῇ τὸ πρῶτον· εἶναι τὸ τεχνικὸν μέρος λόγου ἢ τέχνης, τὸ ὁποῖον ἐὰν ἔχῃ τις σιδηρεῖν θέλῃ, ὡς λέγω, καὶ δὲν τὸν τρομάξῃ ὁ ἀνωφερὴς καὶ ἀκανθώδης δρόμος, καὶ δὲν παρεμποδίξῃ αὐτὸν ἡ ἑλλειψὶς ὑγείας καὶ μέσων, ἡ ἐκτέλεσις εἶναι δυνατή.

.....

ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Μοῦ ἐνέπνευσε μὲν τὴν Δόξαν ὁ δαιμόνιος Σολωμός, ἔχει ὁμως τὸ πνεῦμά μου, τὴν καρδιά μου καὶ ἐν μέρος τῆς ζωῆς μου μαζί της.

1899

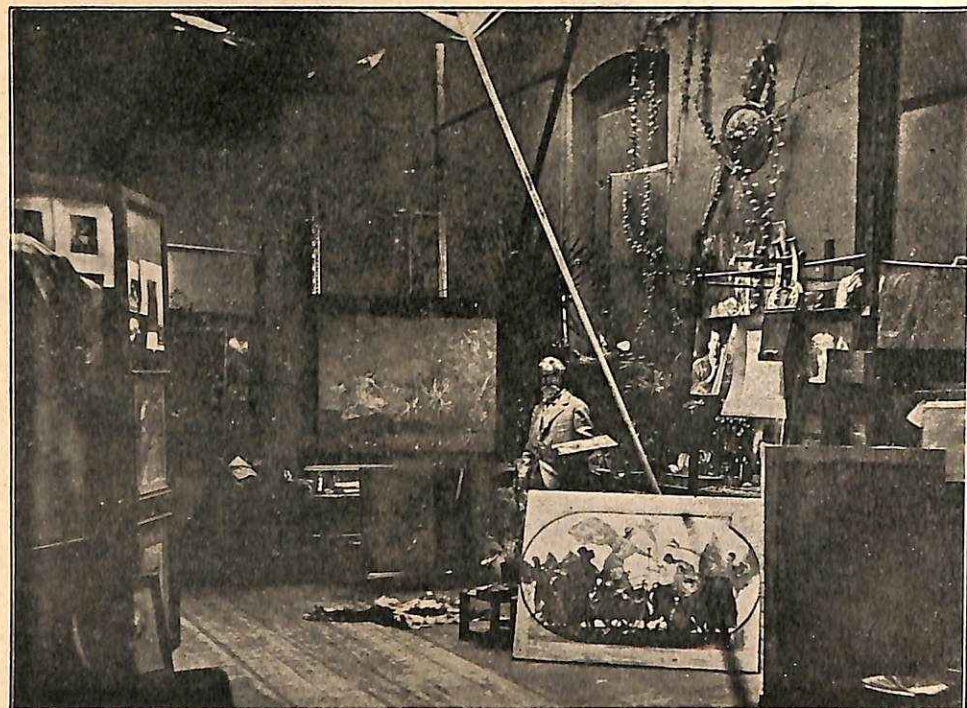
Ὡς γνωρίζεις, ἡ εἰκὼν τῆς Ἀποθεώσεως τῆς Βασιλίσσης ἦτο δι' ἐμὲ ἓνα μεγάλο καὶ ὑψηλὸν βουνόν. Ἐπὶ τέλους ἔφθασα τὴν κορυφὴν του καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἶδα τὴν οὐρανίαν κατοικίαν τῆς Ἀγίας Τέχνης, εἶδα τὸ μεγαλεῖόν της τὸ θεῖκόν. Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου της καὶ περὶ εἶχε τοὺς μεγίστους Ἱερεῖς της, τοὺς μεγίστους καλλιτέχνας ὅλων τῶν μεγάλων ἐποχῶν, οἷνες τῆς προσέφερον θυσίας. Εἰς τὸ ὄνειρον αὐτὸ τῆς ζωῆς μου, εἰς τὸ φάσμα αὐτό, ἐλησμόνησα ὅλο-τελῶς τὸν ἑαυτόν μου καὶ τὸ καθήκόν μου πρὸς

τὴν υγιάν μου. Τὸ πνεῦμά μου κατήντησεν εἰς μεγάλην νευρικὴν ἀδυναμίαν, καὶ θὰ εὐρισκόμην εἰς πέλαιος ἐὰν δὲν εἶχα τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ εἰκὼν μου ἤρρεσεν ἀνεξαιρέτως εἰς ὅλους . . .

Πολλὰ ἔλαβον γράμματα ἐντροπέμοι νὰ σοῦ γράψω πῶς μὲ θεωροῦν καὶ μὲ ὀνομάζουν. Ὅλα αὐτὰ ἐφαίνοντο ὡς νὰ μὲ ἐξεκούραζαν, ἀλλ' ἤμην ἤδη σωματικῶς σχεδὸν κατεστραμμένος . . .

Ἐλπίζω ὅτι ἀναλαμβάνων νέας δυνάμεις θὰ δυνηθῶ ποτε νὰ παρουσιάσω εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διὰ τὴν ἁγίαν μου Τέχνην ἠσθάνθη καὶ ὅτι ἐὰν ἐπανέλθω εἰς τὸν κόσμον θὰ εὐχηθῶ νὰ ἔλθω εἰς λαμπρὰν ἐποχὴν καὶ τότε θὰ γείνω καὶ πάλιν ζωγράφος.

1900

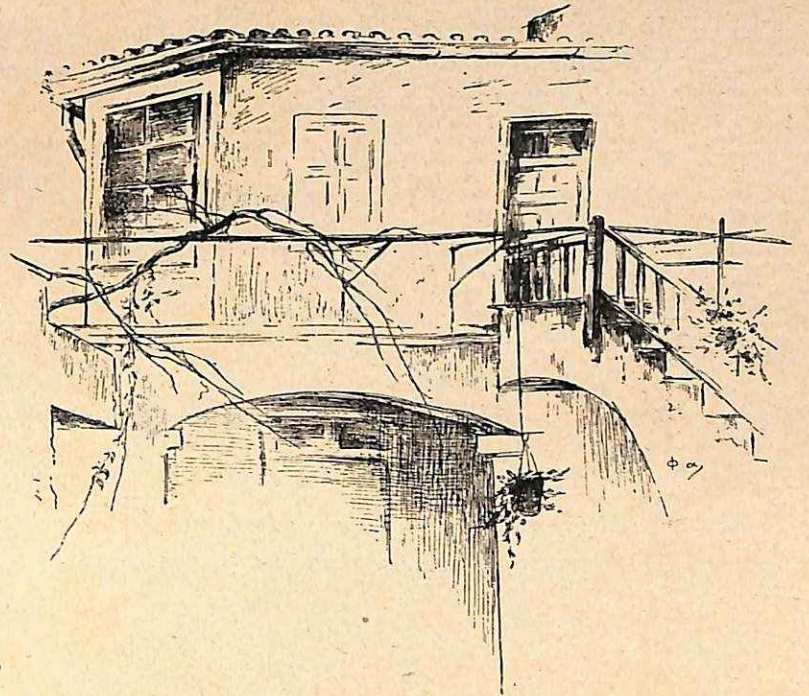

Τὸ ἐν Μονάχῳ ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΟΥ ΓΥΖΗ :

Πλήρες σχέδιον εἶχε καταρτίσει, ἀσθενὴς ἐπὶ τῆς κλίνης, ὁ Γύζης διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν τοῦ ἡμετέρου Πολυτεχνείου. Εἶχε δὲ καλέσει παρ' ἑαυτοῦ καὶ τρεῖς καλλιτέχνας τοῦ Μονάχου, μεθ' ὧν συνειργάσθη ἐπὶ τοῦ σχεδίου καὶ τοὺς ὁποίους ἐσκόπει νὰ φέρῃ μαζί του κατερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

Ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ τοῦ Γύζη, ἐν Τήνῳ, ὑπῆρχεν ἀνηρτημένη ἐντὸς πλαισίου χαλκογραφία τις παριστάσα ἓνα τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ μικρὸς Νικόλαος, πενταετὴς μόλις, ἐπὶ ὥρας ἔμενεν ἐνώπιον τῆς χαλκογραφίας, παρατηρῶν προσεκτικῶς αὐτήν.

Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ἀπουσίαζεν ἡ μήτηρ ἐκ τῆς οἰκίας, κατώρθωσε νὰ καταβιβάσῃ τὴν εἰκόνα καὶ ἀφοῦ ἐπεξεργάσθη αὐτήν καὶ ἐκ τοῦ πλησίον, ἔλαβε τεμάχιον χάρτου καὶ μολυβδίδα καὶ ἤρχισε νὰ τὴν ἀντιγράψῃ.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ ὁ μικρὸς ἀπεπεράτωσε μετὰ τινος ἡμέρας, τῇ ἀδείᾳ τῆς μητρὸς του φαίνεται δέ, ὡς ὁ ἴδιος διηγέτο κατόπιν, ὅτι τὸ ἀντίγραφον ὁμοίαζε πολὺ μὲ τὸ πρωτότυπον.

Μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ πατὴρ τοῦ ἀποκατέστη οἰκογενειακῶς ἐν Ἀθήναις.

Ἀλλ' ἡ χαλκογραφία ; . . . εἶχε παραμείνει ἐν Τήνῳ, ὁ δὲ μικρὸς Νικόλαος ἔμενεν ἀργός.

Ἡ γείτων, μετὰ τῶν τέκνων τῆς ὁποίας ἔπαιζεν ἐν Ἀθήναις, ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἀνηρτημέναν εἰς τὸν οἶκόν της δύο χαλκογραφίας !

Ὁ Γύζης ἐβασάνιζε τὴν μητέρα του καθ' ἑκάστην, παρακαλῶν αὐτήν νὰ ζητήσῃ τὰς χαλκογραφίας, ὅπως τὰς ἀντιγράψῃ.

Ἡ μήτηρ ἐδίσταζε, διότι δὲν ἐγνώριζε πολὺ τὴν γειτόνισσαν, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὰς ζητήσῃ.

Τέλος ὁ μικρὸς μόνος του ἐζήτησε τὰς χαλκογραφίας ἀπὸ τὴν καλὴν γειτόνισσαν.

Τῷ ἐδόθη πρῶτον ἡ μία, τὴν ὁποίαν καὶ ἀντέγραψεν ὁ ἑξαετής Γύζης τοσοῦτον πιστῶς, ὥστε ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀντιγράφου πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐξέπληξε τοὺς πάντας. Κατόπιν ἀντέγραψε καὶ τὴν ἄλλην μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας.

Ἐκτοτε, παρὰ τὴν ἀπίσταν τοῦ πατρὸς, ἐπεδόθη κοῦφα τὸ πρῶτον εἰς τὴν ζωγραφικὴν, τῆς μητρὸς χορηγούσης αὐτῷ τὰ δικά, κατόπιν δὲ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, πεισθέντος περὶ τῆς κλίσεως τοῦ παιδός, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον.

Ὁ Γύζης εἰσηλθὼν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ὀκταετὴς. Ὁ πατὴρ του ἐδήλωσεν ὅτι ἤγεν ἤδη τὸ δωδέκατον ἔτος, διότι ἂν ἐδηλοῦτο ἡ ἀληθὴς ἡλικία του δὲν θὰ ἐγίνετο δεκάτῳ ὡς πολὺ μικρός.

Ἦτο ὁ πρῶτος τῆς τάξεώς του, ἠρίστενε πάν-

τοτε εις ὅλους τοὺς διαγωνισμοὺς καὶ διετήρησε τὰ πρωτεῖα καθ' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Πολυτεχνείου. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ ἐν Μονάχῳ.

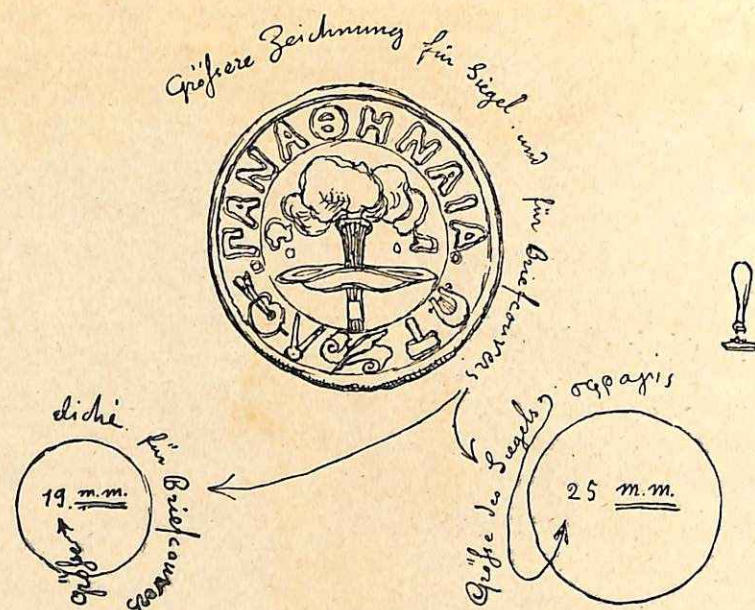
Ἡγάπα καὶ ἡσθάνετο βαθειὰ τὴν μουσικὴν. Νέος εἶχε διδαχθῇ βιολί, τὸ ὁποῖον, σκονισμένον καὶ λησμονηθὲν, ἀπέκειτο μέχρις ἐσχάτων εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ἐργαστηρίου του. Συχνὰ ἔλεγε εἰς τὴν κόρην του νὰ τοῦ παίξῃ εἰς τὸ πιάνο, τὸ ὁποῖον εἶχε πάντοτε εἰς τὸ ἐργαστήριον. Καὶ εἰργάζετο ὑπὸ τοὺς μελωδικοὺς τόνους του.

Πέρυσιν, ὅταν ἐπανεῖδεν ἐν Μονάχῳ τὴν «Δόξαν» του, τὴν ὁποίαν εἶχε στείλει εἰς τὴν τελευ-

ταίαν Ἐκθεσὶν τοῦ Ζαπτείου, μὲ παράπονον, σχεδὸν μὲ πικρίαν, εἶπε :

— Τὴν ὠνειρενόμενον ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν. Μὰ κανεῖς δὲν τὴν ἡσθάνθη, δὲν τὴν ἐνόησεν.

Ὅταν ὁ ἡμέτερος Διευθυντὴς τοῦ ὠμίλησε περὶ «Παναθηναίων», τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀκόμη ἐν σχεδίῳ, αὐθόρμητος ἀνέλαβε νὰ σχεδιάσῃ τὴν σφραγίδα τοῦ ἔργου καὶ τὸ ἐξώφυλλον. Καὶ ἡ μὲν σφραγὶς τὸ στολίζει ἤδη· δυστυχῶς τὸ δεύτερον δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐπῆλθε σοβαρώτερα ἢ ἀσθενεία του καὶ δὲν ἠμπόρεσε πλέον ν' ἀναλάβῃ.

Ἡ σφραγὶς τῶν «Παναθηναίων».

Αὐτόγραφον Γούση.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ἀφιερωμένον εἰς τὴν Α. Υ. τὸν βασιλόπαιδα Νικόλαον

ΑΘΗΝΑΙ, 18, ΟΔΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΤΙΜΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' ἐν ἔτος δρ. 25. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' ἐν ἔτος φρ. 25.
δι' ἐξ μηνῶν 13. δι' ἐξ μηνῶν 13.

— Πᾶσα αἰτήσις πρὸς ἐγγράφην συνοδεύεται ἀπαραιτήτως ὑπὸ τοῦ ἀντιτίμου εἰς τραπεζ. ἢ ταχ. ἐπιταγὴν, ἢ τραπεζ. γραμματίαν, ἐντὸς συστημένης ἐπιστολῆς διευθυνομένης :

πρὸς τὸν κ.

ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ

Διευθυντὴν τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Φιλελλήνων 18, Ἀθήνας,

ἢ πρὸς τὴν

ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ

Ὁδὸς Ἀριστείδου 11^Α - 11^Β, Ἀθήνας.

- Τὰ χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.
- Ἐκάστος τόμος τῶν «Παναθηναίων» ἀποτελεῖται ἐκ 12 τευχῶν.
- Αἱ ἐγγράφαι λογίζονται ἀρχόμεναι ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου ἢ 15 Ἀπριλίου.
- Ἐν τευχὸς ἀποστέλλεται δωρεάν πρὸς πάντα αἰτοῦντα τοῦτο παρὰ τῆς Διευθύνσεως.
- Ἀγγέλλεται πᾶν νέον βιβλίον, τοῦ ὁποῖου ἀποστέλλονται εἰς τὸ γραφεῖον δύο ἀντίτυπα.
- Τὰ «Παναθηναία» δημοσιεύουν εἰδοποιήσεις εἰς τὸ ἐξώφυλλον καὶ εἰς πρόσθετα χρωματιστὰ φύλλα.

Ἐξεδόθησαν :

ΙΩ. ΠΟΛΕΜΗ

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ

Συλλογὴ ποιημάτων ἐκ 242 σελίδων, ἐπὶ καλοῦ χαρτον.

Πωλεῖται εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα Ἑστίας, Βίλμπεργ καὶ Μπέκ, ἀντὶ 3. δρ.

Εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ», τοὺς ἀποστέλλοντες πρὸς τὴν Διεύθυνσιν :

Δρ. 2 ἐκ τοῦ Ἑσωτερικοῦ

Φρ. 2 ἐκ τοῦ Ἑξωτερικοῦ

ἀποστέλλεται τὸ βιβλίον ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΝ

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ. Ἐκδόσις ἐπιταγῶν ἐπὶ τοῦ Ἑσωτερικοῦ. Ἀγοραπωλησίαι συναλλαγματικῶν, ἐπιταγῶν, χρυσῶν, ξένων τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τίτλων. Εἰσπράξεις συναλλαγματικῶν, τίτλων καὶ τοκομεριδίων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἑξωτερικῷ.

ΔΑΝΕΙΑ. Προκαταβολαὶ ἐπὶ τίτλων. Λογαριασμοὶ τρεχοῦμενοι.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ :

3 1/2	ἐτησίως,	ἀπόδοσις	εἰς	πρώτην	ἀναζήτησιν.
4	»	»	»	μετὰ	ἑνὸς μηνός.
4 1/2	»	»	»	»	»
5	»	»	»	»	»
5 1/2	»	»	»	»	»

ΤΜΗΜΑ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΣ

Πώλησις πάσης λαχειοφόρου ὑμολογίας εἰς μηνιαίας δόσεις, μετὰ τὴν τύχην ὑπὲρ τοῦ ἀγοραστοῦ ἀπὸ τῆς καταβολῆς τῆς πρώτης δόσεως.

ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ

Ἀγοραπωλησίαι τίτλων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἑξωτερικῷ ἐπὶ ἀπλῇ μεσιτείᾳ.

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ. Προμήθεια παντὸς εἶδους ἐμπορευμάτων, μηχανῶν κλπ. ὑπὸ συμφέροντος ὅρου, μετρητοῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΟΙΚΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ ΤΥΠΩΜΕΝΑ

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου Τόμοι 3	σελ.	4400	δρ.	48
ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ε. Α. Τσακαλώτου	»	780	»	10
ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΙΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ε. Α. Τσακαλώτου	»	872	»	12
ΟΜΗΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Α. Ι. Ολυμπίου	»	360	»	9
ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ν. Κομποπούλου	»	1087	»	10
ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ν. Κομποπούλου	»	1100	»	10
ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ι. Πρεβιάνου	»	1087	»	11
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Ι. Πρεβιάνου	»	1000	»	11
ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Α. Ν. Γιάνναρη	»	1146	»	11
ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ὑπὸ Γ. Ρουσοπούλου	»	1080	»	12

Εὐρίσκονται ἐν τοῖς κυριωτέροις βιβλιοπωλείοις καὶ ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ
Π. Δ. Σακελλαρίου, ὁδὸς Λυκούργου 8.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΣΙΔΝΕΥ ΝΟΕΛ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΙΔΗ
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΣΚΕΥΗ ΕΠΑΡΓΥΡΩΜΕΝΑ
ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,"

ὑπὸ τὰ πιεστήρια

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ

Καλλιτεχνική ἔκδοσις.

ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΟΣ

ΤΗΣ Α. Μ. ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ

ΤΙΜΗΘΕΙΣ ΔΙ' ΟΚΤΩ ΒΡΑΒΕΙΩΝ

60—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—60

ΑΘΗΝΑΙ

LIBRAIRIE FRANÇAISE ET INTERNATIONALE

DIRECTEUR: F. WILBERG

ATHÈNES PLACE DE LA CONSTITUTION

(Succursale de la Librairie Nilsson à Paris)

MAISONS à Amsterdam, Barcelone, Bruxelles, Leipzig, Londres, Milan, Salonique

Journaux, Etrennes, Romans, Sciences et Arts.